

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการสำรวจองค์ความรู้เกี่ยวกับการการศึกษา ปัจจัยที่มีผลต่อการนำนโยบายชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเองมาปฏิบัติในจังหวัดจันทบุรี กรณีศึกษาการขับเคลื่อนของสภาองค์กรชุมชนตำบล สามารถสรุปเป็นหัวข้อต่างๆ ได้ต่อไปนี้

1. แนวความคิดและตัวแบบในการนำนโยบายไปปฏิบัติ

1.1 ตัวแบบของการนำนโยบายไปปฏิบัติของแวน มิเตอร์ (Van Meter) และแวน ฮอร์น (Van Horn)

1.2 ตัวแบบของแม็กมานีเยนและซาบาเตียร์ (Mazmanian and Sabatier)

1.3 ตัวแบบของเอดเวิร์ด (Edward)

1.4 ตัวแบบยึดหลักเหตุผล (Rational Model)

1.5 ตัวแบบด้านการพัฒนาองค์กร (Organization Development Model)

1.6 ตัวแบบด้านการจัดการ (Management Model)

1.7 ตัวแบบทางกระบวนการของระบบราชการ (Bureaucratic Process Model)

1.8 ตัวแบบทางการเมือง (Political Model)

2. แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนท้องถิ่นและการจัดการชุมชนท้องถิ่น

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนท้องถิ่น

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเอง

3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวความคิดและตัวแบบในการนำนโยบายไปปฏิบัติ

นโยบาย (Policy) โดยทั่วไป หมายถึง การตัดสินใจขั้นต้นที่จะกำหนดแนวทาง เพื่อให้การปฏิบัติงานเป็นไปโดยถูกต้องเพื่อบรรลุ วัตถุประสงค์ นโยบายเป็นแนวทางการบริหารที่จะใช้กำหนดวิธีการ กระบวนการ การวางแผน และกำหนดโครงการเพื่อให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะเจาะจงหรือเป็นส่วนหนึ่งส่วนใดของ ความมุ่งหมาย หรือ นโยบาย ก็คือการตัดสินใจขั้นต้นที่จะกำหนดแนวทางต่างๆ เพื่อให้เป็นกรอบในการปฏิบัติ สำหรับการตัดสินใจขั้นต้นของผู้ได้บังคับบัญชา แม็กมานีเยนและซาบาเตียร์ (Mazmanian and Sabatier. 1980 : 538 - 560)

การนำนโยบายไปปฏิบัติ (Policy Implementation) เป็นเรื่องกระบวนการที่องค์กรผู้รับผิดชอบสามารถนำและกระตุ้นให้ใช้ทรัพยากรในการบริหารตลอดจนกลไกที่สำคัญทั้งหมดปฏิบัติงานให้บรรลุตามนโยบายที่วางไว้หรือไม่ แค่ไหน เพียงใด การศึกษาการนำนโยบายไปปฏิบัติจึงเป็นการแสวงหาวิธีการและแนวทางเพื่อปรับปรุง นโยบาย แผนงานและการปฏิบัติงานโครงการให้ดีขึ้น โดยสามารถนำทรัพยากรบุคคล และทรัพยากรทางกายภาพมาประสานเข้าด้วยกัน จูงใจให้นำไปปฏิบัติ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กรได้หรือไม่เพียงใด การศึกษาการนำนโยบายไปปฏิบัติมีจุดมุ่งหมายเพื่อค้นหาความจริงที่เกิดขึ้นภายในกระบวนการนำนโยบายไปปฏิบัติ โดยมุ่งตอบคำถามที่สำคัญ 2 ประการ คือ มีอะไรเกิดขึ้น (What) และทำไมจึงเกิดขึ้น (Why) ทั้งนี้เพื่อนำไปสู่การศึกษาถึงบทเรียนที่เกิดขึ้น การนำไปสู่การพัฒนาแนวทางและการสร้างกลยุทธ์ที่จะช่วยสร้างความสำเร็จของการนำนโยบายไปปฏิบัติให้เกิดขึ้น แม็กมานีเยนและซาบาเตียร์ (Mazmanian and Sabatier, 1980 : 538 - 560)

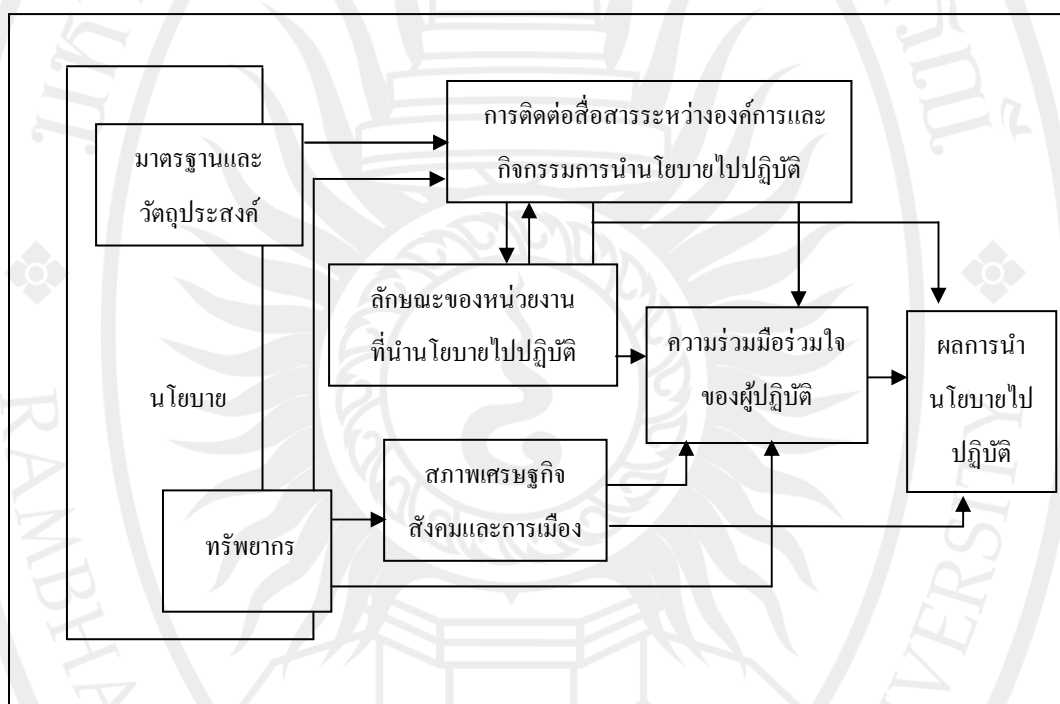
การนำนโยบายไปปฏิบัติจึงเป็นกิจกรรมที่มุ่งให้แผนงาน (Program) บรรลุผล ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวมีอยู่ด้วยกัน 3 ประการ คือ ประการแรก “การตีความ” (Interpretation) ซึ่งหมายถึงการแปลงความหมายของแผนงานให้เป็นคำสั่งที่ปฏิบัติได้ ประการที่ 2 คือ “องค์กร” (Organization) ซึ่งหมายถึง การจัดตั้งองค์กรและระเบียบวิธี การปฏิบัติเพื่อให้แผนงานบรรลุผล และประการสุดท้ายคือ “เรื่องของการประยุกต์นโยบายสู่การปฏิบัติ” (Application) ซึ่งได้แก่ การให้บริการต่างๆ

ผลสำเร็จหรือล้มเหลวของกระบวนการนำนโยบายไปปฏิบัติขึ้นอยู่กับปัจจัยที่เอื้อหรือปัจจัยที่เป็นอุปสรรคในกระบวนการนำนโยบายไปปฏิบัติ องค์ความรู้เกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จหรือล้มเหลวของการนำนโยบายไปปฏิบัติ ในปัจจุบันสรุปตัวแบบการนำนโยบายไปปฏิบัติต่างๆ คือ

ตัวแบบของการนำนโยบายไปปฏิบัติของแวน มิเตอร์ (Van Meter) และแวน ฮอร์น (Van Horn)

แวน มิเตอร์ และ แวน ฮอร์น (Van Meter and Van Horn, 1975 : 200 - 217) ได้ร่วมกันเขียนบทความขึ้นมาเรื่อง “The Policy Implementation Process : A Conceptual Framework” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงกระบวนการของการนำนโยบายไปปฏิบัติและได้เสนอตัวแบบที่เรียกว่า A Model of the Policy Implementation Process ตัวแบบนี้ เชื่อว่าผลของการนำนโยบายไปปฏิบัติขึ้นอยู่กับปัจจัยซึ่งประกอบไปด้วย 6 ปัจจัยหลัก คือ วัตถุประสงค์ของนโยบายเป็นสิ่งสำคัญที่จะต้องแยกให้ชัดเจนว่ามีอะไรบ้าง ซึ่งจะเป็นส่วนขยายของเป้าหมายรวมของนโยบายให้ชัดเจน และง่ายขึ้นต่อความเข้าใจ เพื่อใช้เป็นเกณฑ์ในการประเมินความสำเร็จ หรือล้มเหลวของการนำ

นโยบายไปปฏิบัติ ต้องมีการระบุทรัพยากร ที่จำเป็นต่อการนำนโยบายไปปฏิบัติ ทั้งทรัพยากรบุคคล วัสดุอุปกรณ์ต่างๆ และงบประมาณที่คล่องตัว การติดต่อสื่อสารระหว่างองค์กร และกิจกรรมการนำนโยบายไปปฏิบัติต้องตรงกัน ถูกต้อง รวดเร็ว ต่อเนื่องและไม่ปิดบังข่าวสารซึ่งกันและกัน ลักษณะของหน่วยงานที่นำนโยบายไปปฏิบัติ สภาพสังคม เศรษฐกิจ การเมือง ที่มีผลต่อความสำเร็จและความล้มเหลวของการนำนโยบายไปปฏิบัติ และสุดท้ายคือปัจจัยด้านความร่วมมือร่วมใจของผู้ปฏิบัติ (ดูภาพประกอบ 2)

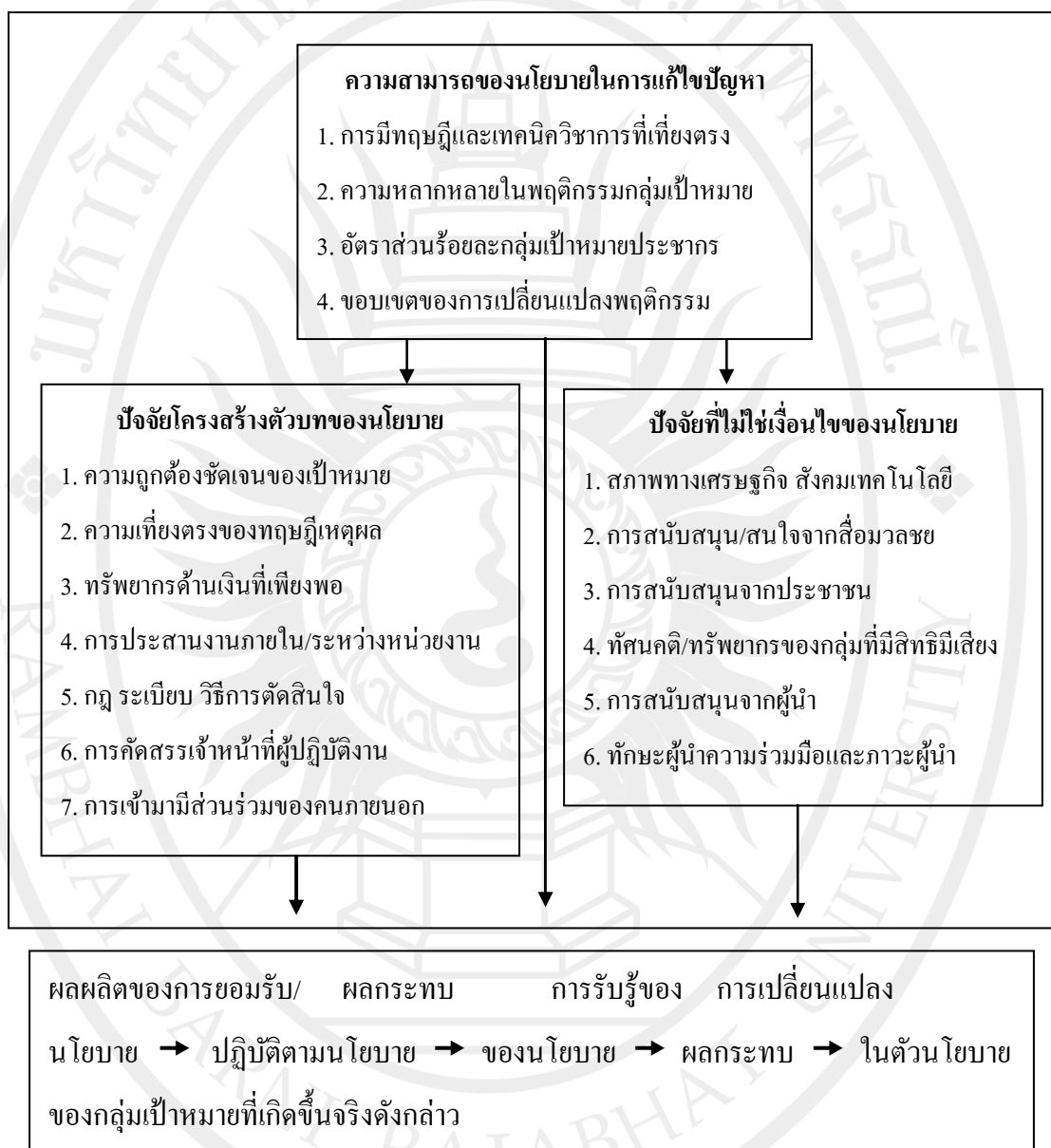

ภาพประกอบ 2 ตัวแบบของการนำนโยบายไปปฏิบัติตามแนวคิดของแวน มิเตอร์ และ แวน ฮอร์น
ที่มา : แวน มิเตอร์ และแวน ฮอร์น (Van Meter and Van Horn). 1975 : 208

ตัวแบบของแม็กมานีเยนและซาบาเตียร์ (Mazmanian and Sabatier)

แม็กมานีเยนและซาบาเตียร์ (Mazmanian and Sabatier. 1983 : 22) การศึกษานโยบายแบบบนลงล่าง (Top-Down) นี้กล่าวคือ เป็นการเน้นการกำหนดนโยบายและควบคุมนโยบายจากผู้กำหนดนโยบาย ตัวแบบนี้เชื่อว่าผลของการนำนโยบายไปปฏิบัติ ขึ้นอยู่กับปัจจัยซึ่งประกอบด้วย 3 ปัจจัยหลัก คือ ความสามารถของนโยบายในการแก้ปัญหา ปัจจัยโครงสร้างตัวบทของนโยบาย และปัจจัยที่ไม่ใช่เงื่อนไขของนโยบาย ส่วนผลของการนำนโยบายไปปฏิบัติจะสำเร็จหรือล้มเหลวขึ้นอยู่กับ 5 ปัจจัยคือ ผลผลิตของนโยบาย การยอมรับปฏิบัติตามนโยบาย ผลกระทบของนโยบาย

ที่เกิดขึ้นจริง การรับทราบถึงผลกระทบของนโยบาย และการทบทวนเปลี่ยนแปลงในวัฒนธรรมนโยบาย ดังแสดงในภาพประกอบ 3

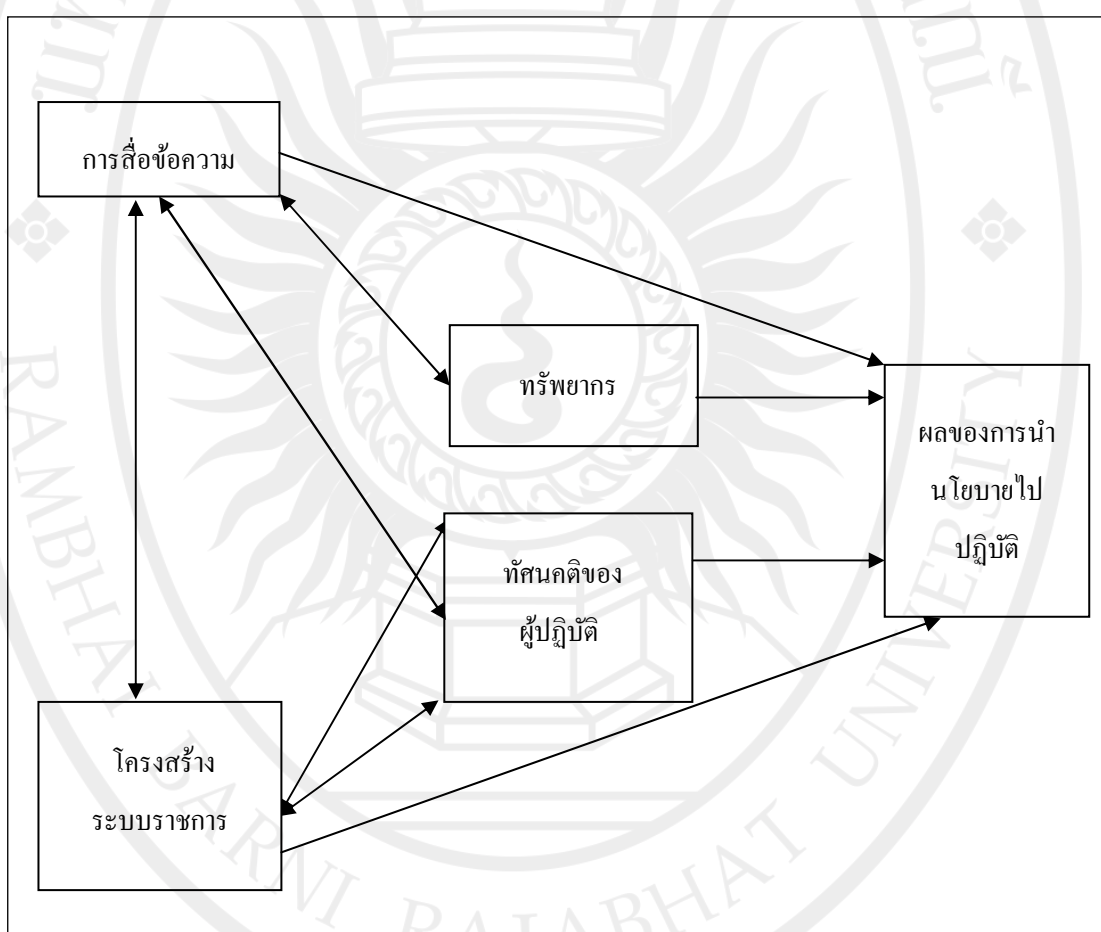
ภาพประกอบ 3 ตัวแบบของการนำนโยบายไปปฏิบัติตามแนวคิดแม็กมานีเยนและซาบาเดียร์

ที่มา : แม็กมานีเยนและซาบาเดียร์ (Mazmanian and Sabatier). 1983 : 22

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ตัวแบบของเอ็ดเวิร์ด (Edward)

ตัวแบบของเอ็ดเวิร์ด (Edward. 1980 : 148) ที่ได้เขียนลงในหนังสือชื่อ Implementing Public Policy ตัวแบบนี้เชื่อว่าผลของการนำนโยบายไปปฏิบัติขึ้นอยู่กับ ปัจจัยซึ่งประกอบด้วย 4 ปัจจัยหลักคือ การติดต่อสื่อสารระหว่างผู้กำหนดนโยบายกับฝ่ายต่างๆ ว่ามีความถูกต้อง ชัดเจน และตรงกับความต้องการของผู้ที่เกี่ยวข้อง ทรัพยากร ประกอบด้วยจำนวนเจ้าหน้าที่ ขอบเขตอำนาจหน้าที่ของผู้ปฏิบัติ ข้อมูลข่าวสาร เครื่องมือ วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการปฏิบัติงาน ทักษะของผู้ปฏิบัติและโครงสร้างขององค์กรที่นำนโยบายไปปฏิบัติ (ดูภาพประกอบ 4)

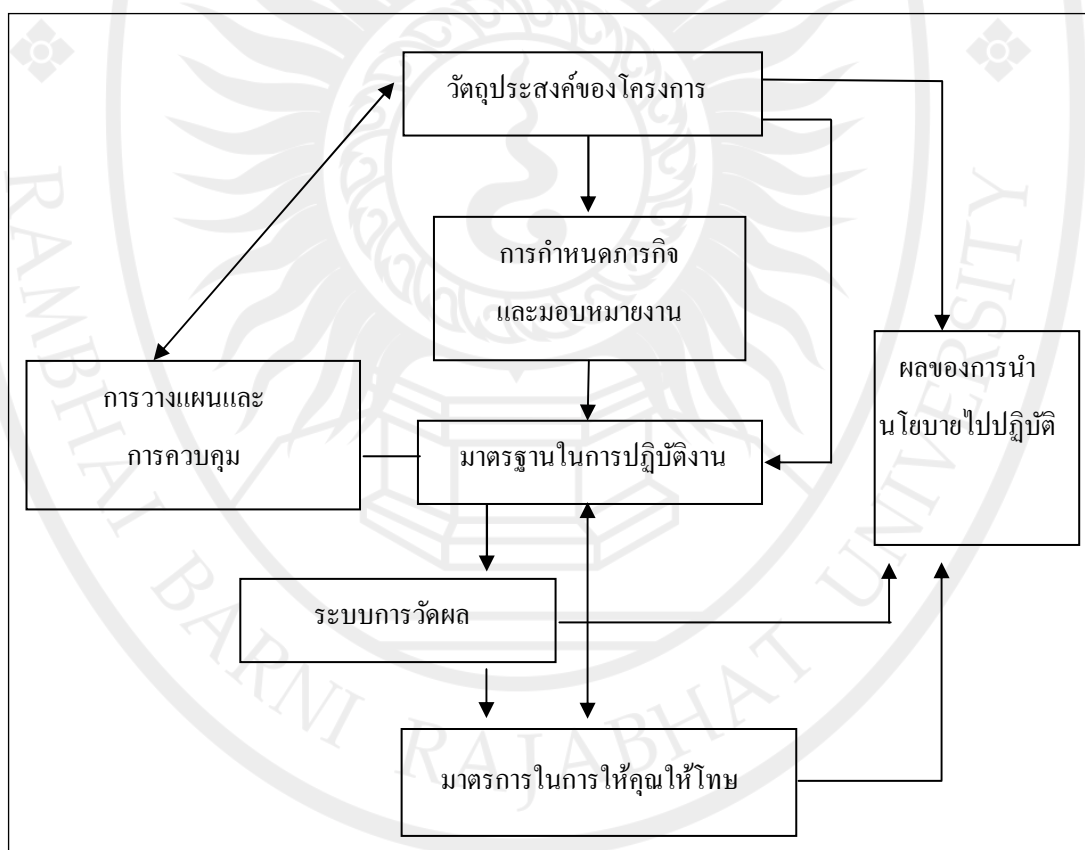

ภาพประกอบ 4 ตัวแบบของการนำนโยบายไปปฏิบัติตามแนวคิดของเอ็ดเวิร์ด

ที่มา : เอ็ดเวิร์ด (Edward). 1980 : 148

ตัวแบบยึดหลักเหตุผล (Rational Model)

ตัวแบบที่มุ่งเน้นสร้างประสิทธิภาพในการวางแผนและควบคุม โดยตัวแบบยึดฐานคติ (Assumption) ว่านโยบายหรือโครงการที่ประสบผลสำเร็จได้ มีปัจจัยหรือนโยบายจากโครงการนั้น มีการกำหนดวัตถุประสงค์หรือภารกิจที่ชัดเจนเพียงใด มีการมอบหมายงานและกำหนดมาตรฐานการทำงานให้หน่วยงานย่อย ๆ ขององค์กร มีระบบวัดผลการปฏิบัติงานและจัดระบบให้คุณให้โทษแก่ผู้ปฏิบัติงานหรือไม่ การมีวัตถุประสงค์ชัดเจนย่อมทำให้ผู้ปฏิบัติเข้าใจเป้าหมายชัดเจน ทำให้มีการประสานงานดี การมอบหมายงานทำให้กำหนดมาตรฐานงานได้ง่าย การมีมาตรฐานการทำงานทำให้เกิดระบบประเมินผลที่สมบูรณ์และมีประสิทธิภาพซึ่งทำให้ง่ายต่อการควบคุม ตรวจสอบของผู้บริหาร มาตรฐานงานที่ชัดเจนจะทำให้ระบบการให้คุณให้โทษ มีความเป็นธรรม ซึ่งจะนำไปสู่ความสำเร็จของ นโยบาย แสดงได้ดังภาพประกอบ 5 ดังนี้ (วรเดช จันทรศร. 2548 : 135)

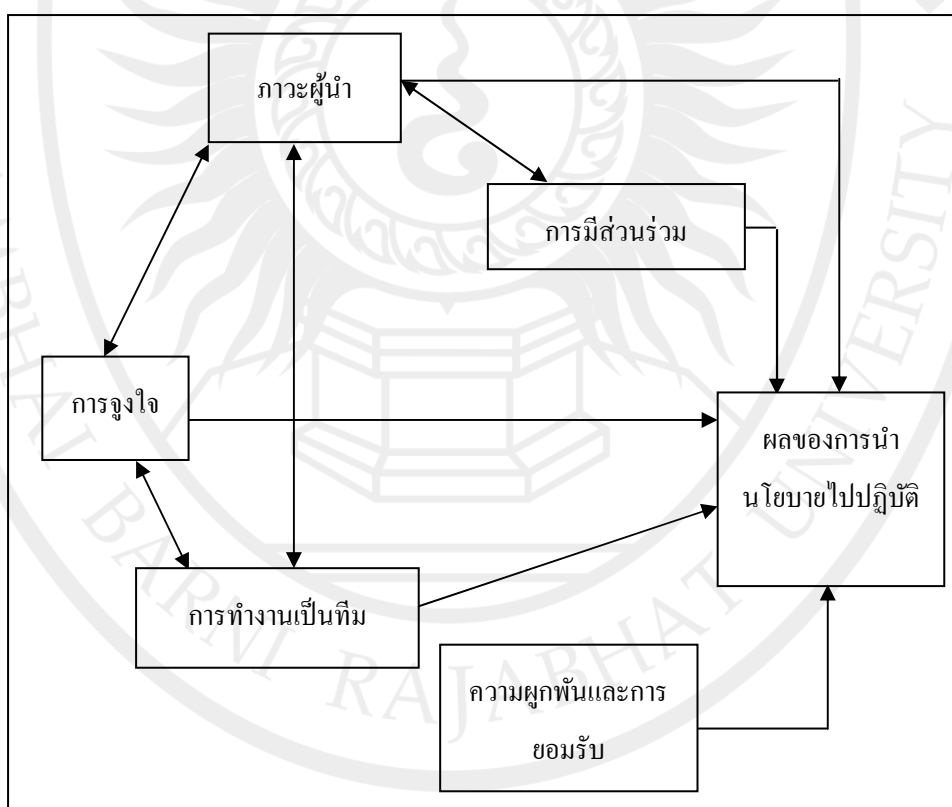

ภาพประกอบ 5 การนำนโยบายไปปฏิบัติโดยใช้ตัวแบบยึดหลักเหตุผล

ที่มา : วรเดช จันทรศร. 2548 : 138

ตัวแบบด้านการพัฒนาองค์กร (Organization Development Model)

ตัวแบบที่มุ่งเน้นเรื่องการมีส่วนร่วม การสร้างความผูกพันและการยอมรับ การมีส่วนร่วมจะทำให้เกิดการทำงานเป็นทีมที่มีประสิทธิภาพ การนำนโยบายหรือโครงการไปปฏิบัติให้เกิดความสำเร็จ จึงเป็นเรื่องของการจูงใจ การใช้ภาวะผู้นำที่เหมาะสม การสร้างความผูกพันโดยวิธีการให้สมาชิกในองค์กร มีส่วนร่วมเพื่อให้เกิดการยอมรับ ตลอดจนการสร้างทีมงานมากกว่าการมุ่งการใช้การควบคุมหรือใช้อำนาจทางรูปนัยของผู้บังคับบัญชา ทั้งนี้การทำให้ผู้ปฏิบัติตระหนักในสำคัญของโครงการและเห็นความสำเร็จของโครงการก็คือความสำเร็จของผู้ปฏิบัติและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกคน จึงน่าจะส่งผลต่อความสำเร็จของการนำนโยบายไปปฏิบัติมากกว่ากลยุทธ์อื่นๆ กล่าวอีกนัยหนึ่งการนำนโยบายไปปฏิบัติจึงเป็นเรื่องของกระบวนการที่ทำให้ผู้ปฏิบัติสามารถเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องในการกำหนดหรือวางกรอบนโยบายโดยถือว่านโยบายเหล่านี้มาจากตัวผู้ปฏิบัติเองโดยตรง แสดงให้เห็นได้ดังภาพประกอบ 6 (วรเดช จันทรศร. 2548 : 143)

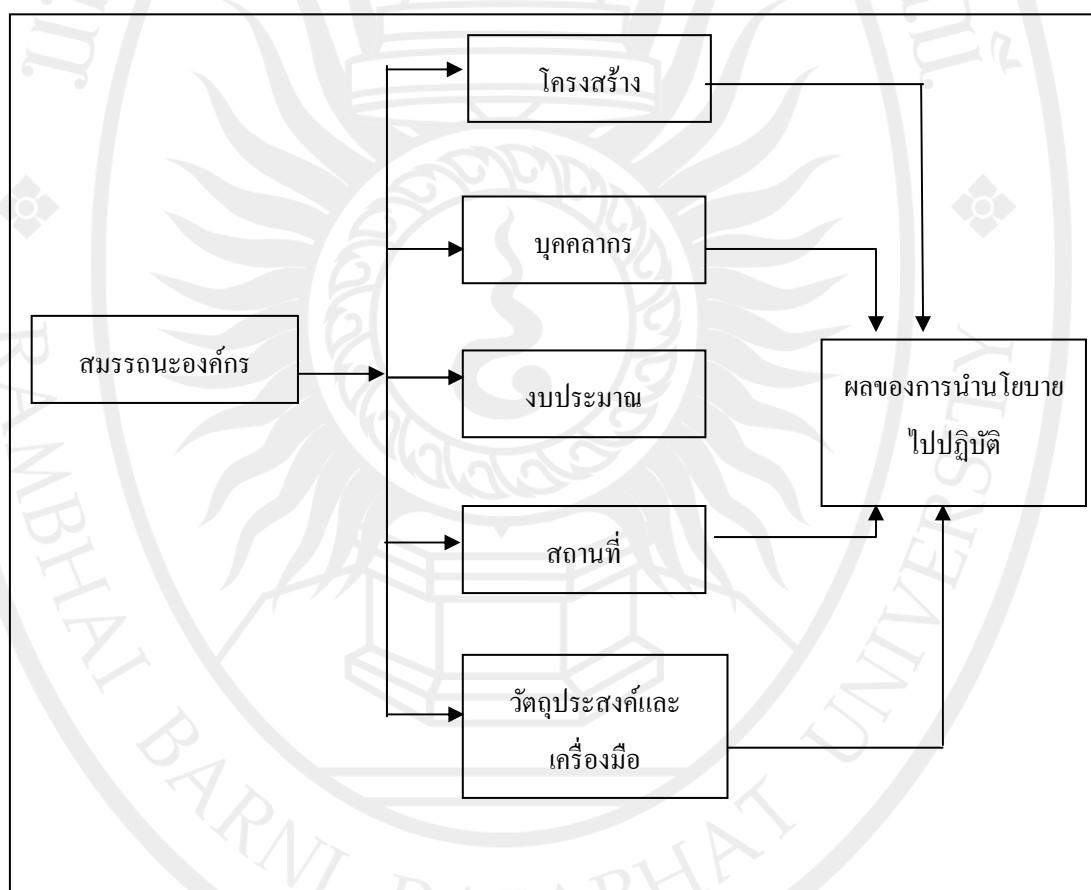

ภาพประกอบ 6 การนำนโยบายไปปฏิบัติโดยใช้ตัวแบบการพัฒนาองค์กร

ที่มา : วรเดช จันทรศร. 2548 : 143

ตัวแบบด้านการจัดการ (Management Model)

แบบที่มุ่งเน้นไปที่สมรรถนะขององค์กร เพราะเชื่อว่าความสำเร็จของการนำนโยบายหรือโครงการไปปฏิบัติย่อมขึ้นอยู่กับองค์กรที่รับผิดชอบในการนำนโยบายหรือโครงการไปปฏิบัติให้สอดคล้องกับความคาดหวังเพียงใดในลักษณะนั้นนโยบายหรือโครงการจะประสบผลสำเร็จจะต้องอาศัยโครงสร้างขององค์กรที่เหมาะสมบุคลากรที่อยู่ในองค์กรจะต้องมีความรู้ความสามารถทั้งทางด้านการบริหารและเทคนิคอย่างเพียงพอ แสดงให้เห็นได้ดังภาพประกอบ 7 ดังนี้ (วรเดช จันทรศร. 2548 : 141)

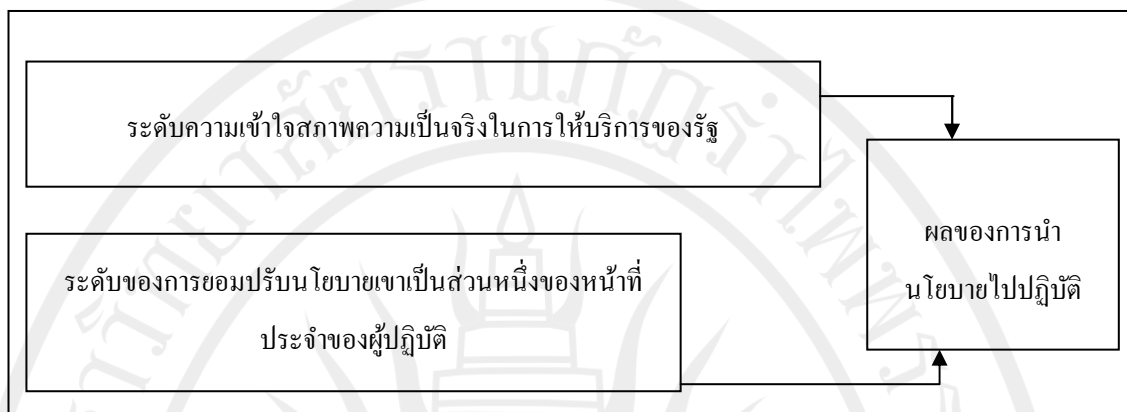
ภาพประกอบ 7 การนำนโยบายไปปฏิบัติโดยใช้ตัวแบบด้านการจัดการ

ที่มา : วรเดช จันทรศร. 2548 : 141

ตัวแบบทางกระบวนการของระบบราชการ (Bureaucratic Process Model)

ตัวแบบนี้ได้ชื่อว่าอำนาจขององค์กรไม่ได้อยู่ในตำแหน่งทางรูปนัยแต่อำนาจที่แท้จริงจะอยู่กระจัดกระจายทั่วไปในองค์กร ในแง่ที่ว่าสมาชิกองค์กรทุกคนมีอำนาจในการใช้วิจารณ์ญาณของตนเองได้ ดังนั้นตัวแบบนี้จึงเชื่อว่าผลของการนำนโยบายไปปฏิบัตินั้น ขึ้นอยู่กับระดับความเข้าใจ สภาพความเป็นจริงในการให้บริการของผู้กำหนดนโยบายและระดับการยอมรับนโยบายเข้าเป็นส่วนหนึ่งของหน้าที่ประจำวันของผู้ปฏิบัติ

ตัวแบบนี้พัฒนามาจากนักสังคมวิทยาพยายามจะสร้างกรอบการมองหาสภาพความเป็นจริง (Social Reality) ในองค์กรตัวแบบนี้เชื่อว่าอำนาจขององค์กรไม่ได้อยู่ที่ตำแหน่งทางรูปนัย (Formal Positions) ซึ่งได้แก่ หัวหน้าองค์กรหรือบุคคลหนึ่งบุคคลใดโดยเฉพาะในทางตรงกันข้ามอำนาจที่แท้จริงอยู่กระจัดกระจายกันทั่วไปในองค์กร ซึ่งหมายความว่าสมาชิกขององค์กรทุกคนมีอำนาจในแง่ของการใช้วิจารณ์ญาณ โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้าราชการมีหน้าที่ที่ต้องติดต่อกับประชาชนอย่างใกล้ชิดหรือที่ลิปสกี (Lipsky) เรียกว่า “Street-Level Bureaucrats” สามารถใช้วิจารณ์ญาณในการปฏิบัติหน้าที่ของตนโดยที่ผู้บังคับบัญชาไม่อาจจะควบคุมได้ การยืดหยุ่นโครงการใหม่ๆ ที่จะไปมีผลกระทบหรือเปลี่ยนแปลงการปฏิบัติในวิถีชีวิตประจำวันของข้าราชการเหล่านี้ มักจะไร้ผลนอกเสียจากข้าราชการหรือผู้ปฏิบัติจะยอมรับหรือปรับนโยบาย แนวทางการปฏิบัติเหล่านี้เข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของหน้าที่ประจำวันของเขาเอง ดังนั้นการที่จะนำเทคนิคทางการบริหารหรือวิธีการพัฒนาใหม่ๆ มาใช้ก็ดี การออกแบบแบบแผน เพื่อหวังจะให้ข้าราชการที่รับผิดชอบในด้านบริการประชาชนทำงานให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นก็มักจะไร้ผลคุณค่าของตัวแบบนี้อยู่ที่การแสดงให้เห็นว่าในบางครั้งการกำหนดนโยบายก็ดี การออกแบบโครงการเพื่อสนองตอบความต้องการของผู้ปฏิบัติ ซึ่งอาจจะจะเป็นข้าราชการหรือประชาชนที่เข้ามามีส่วนร่วมด้วยก็ดีจำเป็นที่จะต้องพัฒนามาจากเบื้องล่าง และการพัฒนาในลักษณะดังกล่าวที่จะเกิดขึ้นได้อย่างสมบูรณ์นั้น จำเป็นจะต้องผ่านกระบวนการเรียนรู้ (Learning Process) เพื่อให้เข้าใจสภาพความเป็นจริงและพฤติกรรม การปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นจริงๆ อย่างชัดเจน (วรเดช จันทรศร. 2548 : 145)

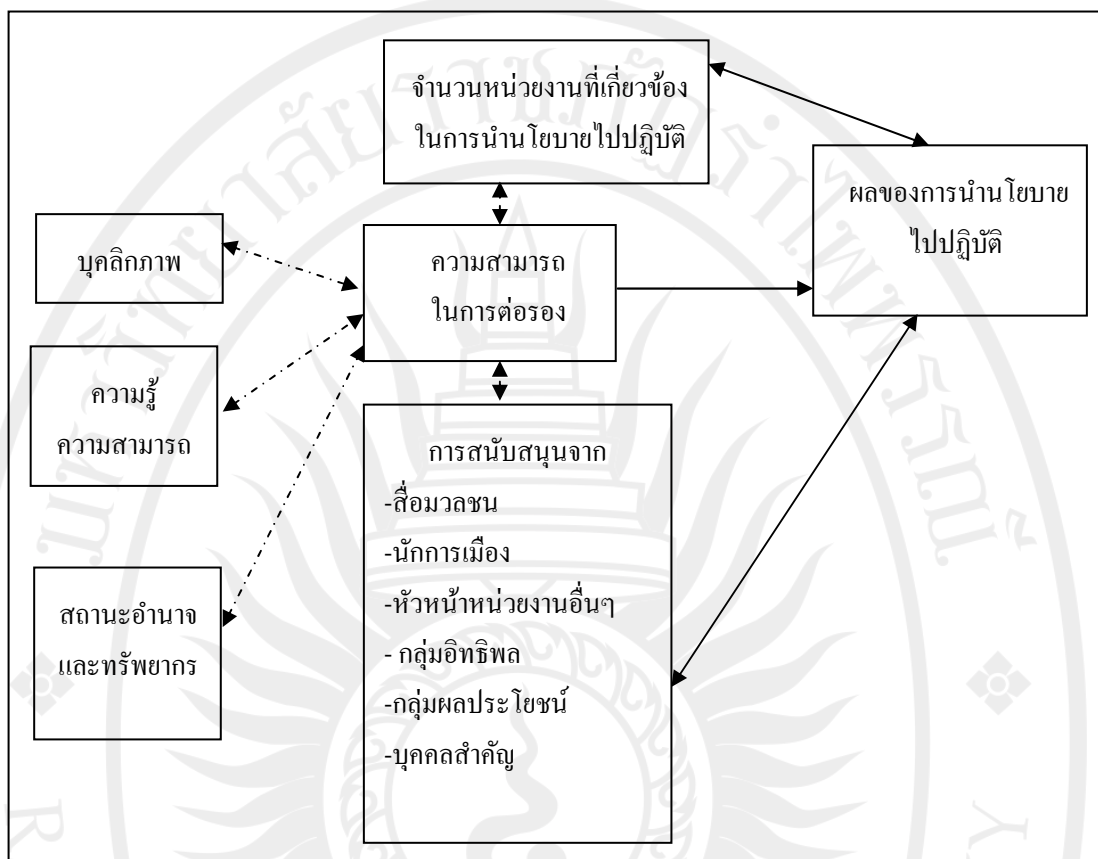
ภาพประกอบ 8 การนำนโยบายไปปฏิบัติโดยใช้ตัวแบบทางกระบวนการของระบบราชการ
ที่มา : วรเดช จันทรศร. 2548 : 145

ตัวแบบทางการเมือง (Political Model)

ตัวแบบนี้เชื่อว่าความสำเร็จของ การนำนโยบายไปปฏิบัติเกิดจากความสามารถของผู้เล่น (Players) หรือบุคคลที่เป็นตัวแทนขององค์กร กลุ่ม หรือสถาบันและความสัมพันธ์กับปัจจัยภายนอกองค์กร ดังนั้น ตัวแบบนี้เชื่อว่าผลของการนำนโยบายไปปฏิบัติขึ้นอยู่กับตัวแปรด้านจำนวนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการนำนโยบายไปปฏิบัติ ความสามารถในการต่อรอง ตลอดจนการสนับสนุนจากสื่อมวลชน นักการเมือง หัวหน้าหน่วยงานอื่นๆ กลุ่มอิทธิพล กลุ่มผลประโยชน์ และบุคคลสำคัญ

ตัวแบบนี้มีความคิดที่ว่า ความสำเร็จในการปฏิบัติตามนโยบายที่กำหนดจะ เกิดจากความสามารถในการปฏิบัติเป็นส่วนบุคคลของผู้ที่ได้รับมอบหมายให้เป็นตัวแทนขององค์กรในการเจรจาต่อรองปัญหาต่างๆ และความสัมพันธ์ที่เขามีต่อบุคคลอื่น ภายนอกองค์กร คือ การเจรจาต่อรอง (Lobby) จำให้สำเร็จตามความต้องการ ต้องขึ้นอยู่กับ (วรเดช จันทรศร. 2548 : 148)

1. ความรู้เกี่ยวกับสาระสำคัญต่างๆ ของนโยบายที่กำหนด
2. บุคลิกภาพของผู้แทน
3. สถานอำนาจและทรัพยากร

ภาพประกอบ 9 การนำนโยบายไปปฏิบัติโดยใช้ตัวแบบทางการเมือง

ที่มา : วรเดช จันทรศร, 2548 : 148

แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนท้องถิ่นและการจัดการชุมชนท้องถิ่น

แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนท้องถิ่น

โกวิท พวงงาม (2553 : 30 - 31) ความเป็นมาของท้องถิ่นของตนเองในรูปแบบต่าง ๆ ไม่ได้มีความหมายเพียงหน่วยงานในการตั้งถิ่นฐาน ณ ที่ตั้งทางภูมิรัฐศาสตร์เฉพาะเท่านั้น ท้องถิ่นมีความหมายมากกว่าหน่วยการตั้งถิ่นฐานอย่างหนึ่งของมนุษย์ มีความหมายมากกว่าการบรรยายสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและสังคมวัฒนธรรม มากกว่าการเป็นหน่วยงานการเมืองการปกครองรัฐแห่งหนึ่งเท่านั้น ท้องถิ่นไม่ว่าจะหมายถึงทางสังคมวัฒนธรรมหรือท้องถิ่นที่ใด ๆ บนผิวโลกมีความหมายเหมือนกันอยู่อย่างหนึ่งก็คือ เป็นชุมชนทางวาทกรรม (Juncture of Discourses) ที่เป็นผลผลิตของปฏิสัมพันธ์ พลวัต ระหว่างผู้คนในท้องถิ่น กับธรรมชาติรอบตัวระหว่างคนในท้องถิ่นด้วยกันเองและระหว่างคนในท้องถิ่นกับสังคมเพื่อนบ้านและสังคมภายนอกโดยเฉพาะรัฐตัวแทนระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมและกระแสโลกาภิวัตน์

จากความหมายข้างต้นจะเห็นได้ว่าคำว่า“ท้องถิ่น”โดยความหมายของคนทั่วไป มักจะหมายถึงพื้นที่ในชุมชนใดชุมชนหนึ่งโดยเฉพาะและชุมชนดังกล่าวมีการจัดโครงสร้างระบบการปกครองอย่างเป็นทางการซึ่งในที่นี้ได้แก่หน่วยการปกครองท้องถิ่นต่างๆ และพื้นที่ที่ตั้งถิ่นฐานของชุมชน ซึ่งหากพิจารณากันให้ดีแล้วความหมายดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของท้องถิ่นใน 2 ลักษณะ ดังต่อไปนี้

ลักษณะที่ 1 ท้องถิ่นในลักษณะของพื้นที่ของชุมชนที่มีความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนบนพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง ซึ่งปฏิสัมพันธ์ไม่เกิดขึ้นเพียงเฉพาะคนในชุมชนเท่านั้น หากแต่ยังมีความสัมพันธ์ระหว่างคนกันพื้นที่ด้วย ดังนั้นท้องถิ่นในลักษณะนี้จึงยึดโยงเอาคนในชุมชนให้มีความสัมพันธ์กับพื้นที่ที่คนเหล่านั้นอาศัยอยู่ด้วยเช่นวิถีชีวิตของคนในพื้นที่ที่ทำการเกษตรเป็นอาชีพหลักหรือชุมชนใดที่อาศัยอยู่ใกล้ทะเลก็จะถูกยึดโยงเข้ากับพื้นที่นั้นกลายเป็นวิถีชีวิตแบบชาวประมง เป็นต้น

ลักษณะที่ 2 เป็นลักษณะที่เป็นผลพวงมาจากการแรก กล่าวคือ เมื่อคนกับพื้นที่มีความสัมพันธ์กันจนกลายเป็นวิถีชีวิตอย่างหนึ่งแล้วจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีการจัดระบบความสัมพันธ์ดังกล่าวให้เป็นระบบระเบียบกฎเกณฑ์ในการอาศัยอยู่ร่วมกันใช้ประโยชน์จากพื้นที่ร่วมกันและรวมไปถึงการพัฒนาพื้นที่ของตนให้มีความเจริญและเป็นที่อยู่อาศัยของคนในชุมชนต่อไปเพื่อให้การจัดระเบียบดังกล่าวเป็นไปด้วยความเรียบร้อยและให้คนในชุมชนหรือพื้นที่มีส่วนร่วมในการบริหารพัฒนาชุมชนหรือพื้นที่ของตนจำเป็นต้องมีการจัดระบบการปกครอง ซึ่งในที่นี้ก็คือ “หน่วยการปกครองท้องถิ่น” นั่นเอง ดังนั้นท้องถิ่นในลักษณะที่สองถ้าจะกล่าวกันให้ชัดก็คือการปกครองท้องถิ่นที่มีอยู่ควบคู่ไปกับ “ชุมชนท้องถิ่น” เมื่อเป็นดังนี้แล้วจึงไม่แปลกเลยที่ว่าทำไมคนโดยทั่วไปจึงมักใช้คำว่าท้องถิ่น กับ “ชุมชน” ทดแทนกันจนในบางครั้งทำให้เข้าใจได้ว่าทั้งสองคำมีความหมายเหมือนกัน

นอกจากนี้แล้วคำว่า “ท้องถิ่น” กับ “ชุมชน” ยังมีความหมายที่แตกต่างกันกล่าวคือคำว่าชุมชนจะเน้นความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสภาพแวดล้อมในพื้นที่ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพัฒนา กิตติอาสา ได้กล่าวถึงความแตกต่างท้องถิ่นของชุมชนว่าเพราะชุมชนเน้นเรื่องของความสัมพันธ์มิติต่าง ๆ ของกลุ่มคนทั้งที่อยู่ในพื้นที่ทางภูมิศาสตร์เดียวกันแตกต่างกันออกไปชุมชนสมัยใหม่บางกรณี เช่น ชุมชนทางอวกาศก็ไม่เกี่ยวข้องกันพื้นที่หรือพรมแดนทางภูมิศาสตร์ส่วนท้องถิ่นนั้นให้ความสำคัญในการใช้ท้องที่หรือถิ่นที่ทางภูมิศาสตร์ เป็นที่ตั้งในการทำ ความเข้าใจความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ การเมืองและวัฒนธรรมของคน อย่างไรก็ตามทั้งสองคำนี้มีความหมาย

หลายประการที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอยู่ใกล้ชิด เพราะเป็นการเน้นความสัมพันธ์กันอยู่อย่างใกล้ชิด เพราะเป็นการเน้นความสัมพันธ์และผลประโยชน์ร่วมกันของกลุ่ม

ดังนั้นคำว่า “ชุมชน” และ “ท้องถิ่น” จึงเป็นคำที่นักวิชาการบางกลุ่มมักจะใช้คำว่า “ชุมชนท้องถิ่น” (Local Community) ควบคู่กันไปทั้งในแง่การใช้คำ และการกล่าวถึงความสำคัญ ประเภทชุมชนรวมทั้งโครงสร้างของชุมชนท้องถิ่น

1. ความสำคัญของชุมชนท้องถิ่น

ชุมชนท้องถิ่น เปรียบเสมือนหน่วยงานทางสังคมที่มีความสัมพันธ์ค่อนข้างเป็นทางการ ที่เกือบจะเล็กที่สุดของระบบสังคมก็ได้ เช่น หมู่บ้าน ตำบล หรือองค์การบริหารส่วนตำบล เมื่อชุมชนท้องถิ่นเป็นสถาบันที่มีขนาดเล็กแล้ว ดังนั้นหน้าที่ของชุมชนท้องถิ่นจึงออกมาในลักษณะ ปฐมภูมิ ลักษณะคล้ายกับหน้าที่ของสถาบันครอบครัว และอาจจะมีจุดแตกต่างกับบ้าง เช่น สถาบันครอบครัวมีหน้าที่ในการอบรมเลี้ยงดูสมาชิกและชุมชนท้องถิ่นหน้าที่ดังกล่าวอาจมีบ้าง แต่ไม่ใช่ ความสำคัญในลำดับแรก หากสังคมปราศจากชุมชนท้องถิ่นแล้ว ก็เปรียบเสมือนสังคมขาดกลไก ในการทำหน้าที่พื้นฐานของสังคม เช่น กระบวนการจัดกลาทางสังคมของชุมชนท้องถิ่น ดังนั้น จึงสรุปได้ว่าชุมชนท้องถิ่น มีความสำคัญใน 5 ประการ ดังนี้ (โกวิทย์ พวงงาม. 2553 : 31- 33)

1.1 ชุมชนท้องถิ่น มีหน้าที่หรือภารกิจบางอย่างที่จำเป็นต่อการดำรงอยู่ของสังคม ที่ใหญ่กว่า เช่น หน้าที่ในการจัดกลาทางสังคม หน้าที่ในการดำรงสถาบันครอบครัว หน้าที่ในการ สร้างผลผลิตทางเศรษฐกิจ หากสังคมขาดชุมชนท้องถิ่นทำหน้าที่ดังกล่าวแล้ว ก็จะส่งผลให้ระบบ สังคมอ่อนแอและอาจถึงการล่มสลายของระบบสังคมได้

1.2 ชุมชนท้องถิ่น เป็นเครื่องมือสะท้อนความคิดเห็นของประชาชนในระบบสังคม ได้เป็นอย่างดี เนื่องจากชุมชนท้องถิ่นเป็นหน่วยการปกครองอย่างเป็นทางการ (องค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่น) และอย่างไม่เป็นทางการ (การดูแลหมู่บ้านของผู้ใหญ่บ้านหรือผู้อาวุโสในหมู่บ้าน) ไปพร้อม ๆ กัน จึงทำให้ชุมชนท้องถิ่นมีลักษณะพิเศษบางประการในการเข้าถึงประชาชนในชุมชน ในขณะที่เดียวกันก็สามารถรวมตัวกันแสดงออกถึงความคิด และความเชื่อหรือทัศนคติต่อเรื่องต่างๆ ในรูปแบบที่เป็นทางการได้ด้วย ความสำคัญในประการนี้จึงอยู่ตรงที่ว่าชุมชนท้องถิ่นเป็นหน่วย ทางสังคมที่ดีในการสะท้อนความต้องการของประชาชน อีกทั้งยังมีช่องทางในการนำเสนอที่เป็น ทางการได้ด้วย ซึ่งส่งผลดีต่อรัฐบาลหรือผู้ที่เกี่ยวข้องในการแก้ไขปัญหาของระบบสังคมโดยรวม

1.3 ชุมชนท้องถิ่น เป็นตัวรวม (Grouping) ผลประโยชน์และความต้องการของ คนในสังคมให้เข้าเป็นหมวดหมู่ และง่ายต่อการจัดการข้อเรียกร้องต่างๆ นอกจากนี้ยังทำหน้าที่ ในการกลั่นกรองผลประโยชน์ต่างๆ (Filter) ก่อนจะเข้าสู่กระบวนการเรียกร้องที่เป็นระบบ

1.4 ชุมชนท้องถิ่น เป็นหน่วยพื้นฐานของสังคม ในการบรรเทาความเดือดร้อนให้แก่ประชาชน หรือเปรียบเสมือนปราการด่านแรกของหน่วยงานในระดับที่สูงกว่าของภาครัฐนั่นเอง ดังนั้นความสำคัญจึงอยู่ที่ว่าชุมชนท้องถิ่นทำหน้าที่เป็นตัวบรรเทาปัญหาเบื้องต้นของประชาชนในพื้นที่

1.5 ชุมชนท้องถิ่นเปรียบเสมือนสถาบันหนึ่งในการฝึกการมีส่วนร่วมหรือส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองให้แก่ประชาชน เพราะการบริหารชุมชนหรือท้องถิ่นจำเป็นต้องมีกลไกในการเลือกตั้งผู้แทนของประชาชนเข้าไปทำหน้าที่ในการบริหารชุมชนอันจะส่งผลดีต่อการเมืองในระดับชาติ นอกจากนี้ชุมชนท้องถิ่นทำหน้าที่ให้ประชาชนรู้จักสิทธิหน้าที่และหวงแหนในท้องถิ่นของตนอีกทางหนึ่งด้วย

สรุปได้ว่า ความสำคัญของชุมชนท้องถิ่นทั้ง 5 ประการข้างต้น ทำให้เราเห็นได้ว่าชุมชนท้องถิ่นจำเป็นต่อระบบสังคมในขั้นพื้นฐานที่สุด และมีผลต่อการดำรงอยู่ของระบบสังคมรวมถึงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองให้แก่ประชาชนได้อีกทางหนึ่งด้วย

2. ประเภทของชุมชนท้องถิ่น

ในทางวิชาการนั้น การแบ่งประเภทชุมชนท้องถิ่น มีความแตกต่างกันไปบ้างตามทัศนะของนักวิชาการแต่ละท่าน สมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2536 : 10 - 13) ได้แบ่งชุมชนของไทยออกเป็น 3 ลักษณะ โดยอาศัยเกณฑ์กำหนดประกอบด้วย 1) การแบ่งตามลักษณะการปกครอง 2) การแบ่งตามลักษณะกิจกรรมทางสังคมและ 3) แบ่งตามลักษณะความสัมพันธ์ของบุคคลสังคม โดยลักษณะของชุมชนโดยอาศัยเกณฑ์การแบ่งประเภทดังกล่าวแล้ว สามารถสรุป ดังนี้ (โกวิทย์ พวงงาม, 2553 : 33 - 35)

2.1 แบ่งตามลักษณะการปกครอง (Administrative Unit) ซึ่งสามารถจัดแบ่งชุมชนออกได้ 8 ประเภท โดยอาศัยการพิจารณาจากลักษณะการปกครองของไทยตามพระราชบัญญัติการปกครองท้องที่ พ.ศ. 2457 ได้แก่

2.1.1 ชุมชนหมู่บ้าน หมายถึง หมู่บ้านซึ่งประกอบไปด้วยบ้านหลายบ้านในท้องที่เดียวกัน โดยจัดอยู่ในความปกครองเดียวกันของหมู่บ้านหนึ่ง โดยหากคนอาศัยอยู่รวมกันมีมากแต่จำนวนบ้านมีน้อย ก็ให้ถือเอาเกณฑ์จำนวนคนเป็นสำคัญ กล่าวคือ การมีประชาชนอย่างน้อย 200 คน ก็สามารถจัดตั้งหมู่บ้านได้ และอย่างน้อยการจัดตั้งหมู่บ้านก็ควรมีไม่น้อยกว่า 5 บ้าน โดยทั่วไปแล้ว ชุมชนประเภทนี้จะประกอบอาชีพเกษตรกรรม

2.1.2 ชุมชนเขตสุขาภิบาล หมายถึง ชุมชนที่มีเนื้อที่ขอบเขตชุมชนไม่น้อยกว่า 1- 4 ตารางกิโลเมตร และควรมีร้านค้าไม่ต่ำกว่า 10 ร้าน และประชาชนพักอาศัยอยู่ในเขตร่วมกันไม่น้อยกว่า 1,500 คน โดยประมาณ ในปัจจุบันได้มี พระราชบัญญัติ เปลี่ยนแปลงฐานะสุขาภิบาล

เป็นเทศบาล พุทธศักราช 2542 มีผลทำให้สุขาภิบาลทั่วประเทศ จำนวน 980 แห่ง ได้รับการยกฐานะเป็นเทศบาลตำบล

2.1.3 ชุมชนเขตเทศบาลตำบล หมายถึง ชุมชนในเขตสุขาภิบาลที่มีความเจริญและมีความหนาแน่นของประชากรในระดับหนึ่ง และเป็นชุมชนที่ยกฐานะมาจากสุขาภิบาลเพื่อความสะดวกในการจัดระบบบริการสาธารณะ และมีการปกครองตนเองซึ่งรับรองโดยกฎหมาย โดยทั่วไปแล้วชุมชนเทศบาลตำบล มักเป็นชุมชนขนาดใหญ่ที่ตั้งอยู่ในเขตอำเภอ

2.1.4 ชุมชนเทศบาลเมือง หมายถึง ชุมชนที่มีราษฎรรวมกันในพื้นที่ไม่น้อยกว่า 10,000 คน มีค่าเฉลี่ยความหนาแน่นของประชากร 300 คนต่อตารางกิโลเมตร แต่ปัจจุบันหน่วยการปกครองท้องถิ่นรูปแบบสุขาภิบาล (Sanitary) โดยทั่วไปแล้ว ชุมชนเขตเทศบาลเมืองจะตั้งอยู่ในเขตอำเภอเมือง ซึ่งเป็นตัวจังหวัดและเป็นศูนย์กลางของการบริหารส่วนราชการต่างๆ ระดับภูมิภาค

2.1.5 ชุมชนเขตเทศบาลนคร หมายถึง ชุมชนที่ยกฐานะขึ้นมาจากเทศบาลเมืองหรือชุมชนที่เทศบาลเมืองสามารถยกฐานะขึ้นไปได้โดยที่ท้องที่นั้นจะต้องมีประชากรตั้งแต่ 50,000 คนขึ้นไปและมีความหนาแน่นของจำนวนประชากรไม่น้อยกว่า 300 คนต่อตารางกิโลเมตร

2.1.6 ชุมชนเขตกรุงเทพมหานคร หมายถึง ชุมชนที่ประชากรอาศัยอยู่หนาแน่นมาก และเป็นเอกนคร (Primate City) ซึ่งเป็นเมืองที่มีขนาดใหญ่โตกว่าเมืองในระดับรองลงไป ในชุมชนเขตกรุงเทพมหานครนี้ จัดเป็นชุมชนที่มีการปกครองตนเองในรูปของการปกครองท้องถิ่นรูปแบบพิเศษมีการเลือกตั้งผู้บริหารงานและมีสมาชิกสภากรุงเทพมหานครที่มีที่มาจากการเลือกตั้งของประชาชน

อนึ่ง คำว่า สุขาภิบาล เทศบาลตำบล เทศบาลเมือง เทศบาลนคร และเขตกรุงเทพมหานคร ข้างต้นเป็นชุมชนในเขตการปกครองท้องถิ่นที่มีการจัดตั้งตามกฎหมายให้เป็นหน่วยองค์กรการปกครองท้องถิ่น

2.2 แบ่งตามกิจกรรมทางสังคม (Social Activities) โดยสามารถจำแนกลักษณะของชุมชนตามเกณฑ์การจัดแบ่งนี้ออกได้เป็นชุมชน 5 ลักษณะประกอบด้วย (โกวิทย์ พวงงาม. 2553 : 35)

2.2.1 ชุมชนเกษตรกรรม หมายถึง ชุมชนที่ประชาชนส่วนใหญ่ที่พักอาศัยในชุมชนประกอบอาชีพเกษตรกรรม

2.2.2 ชุมชนศูนย์กลางการค้า หมายถึง ชุมชนตามหัวเมืองต่างๆ ที่เป็นศูนย์กลางทางการค้าซึ่งอาจจะเป็นตัวอำเภอเมืองหรือตำบลที่เป็นที่ตั้งของเทศบาลตำบลก็ได้ โดยมีร้านค้า

จำหน่ายสินค้าเพื่อใช้ในการชีวิตประจำวัน มีตลาดสดจำหน่ายอาหารและผักสดต่างๆ ในตอนเช้า
ชุมชนศูนย์กลางการค้าจึงมักจะมียู่ทั่วไปในเขตเมืองต่างๆ และเขตชุมชนหนาแน่นในเขตอำเภอ

2.2.3 ชุมชนศูนย์กลางขนส่ง หมายถึง ชุมชนที่เกิดตามเส้นทางคมนาคม หรือ
เส้นทางขนส่งทางรถยนต์ ทางเรือหรือทางอากาศ โดยทั่วไปพบชุมชนลักษณะนี้ตามทางแยกที่เป็น
ศูนย์กลางการเดินทาง

2.2.4 ชุมชนเขตอุตสาหกรรม หมายถึง ชุมชนซึ่งตั้งอยู่ในเขตอุตสาหกรรมที่มี
โรงงานอุตสาหกรรมตั้งอยู่ และที่พักอาศัยของคนงานที่ทำงานในโรงงาน มักตั้งอยู่ในเขตของชุมชน
อุตสาหกรรม

2.2.5 ชุมชนศูนย์กลางของการให้บริการ หมายถึง ชุมชนที่ตั้งขึ้นเพื่อเป็นศูนย์กลาง
ของการบริการต่าง ๆ เช่น ชุมชนในเขตตัวเมืองหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ซึ่งเป็นชุมชนแหล่งท่องเที่ยว
และซื้อสินค้า โดยในเขตตัวเมืองสงขลาจะแตกต่างกับเขตอำเภอหาดใหญ่ โดยมีลักษณะเป็นศูนย์กลาง
ส่วนราชการของจังหวัด

2.3 แบ่งตามความสัมพันธ์ของบุคคลในชุมชน (Social Relation) เป็นการแบ่ง
ประเภทของชุมชนอีกเกณฑ์หนึ่งที่สำคัญความสัมพันธ์ทางสังคมเป็นเงื่อนไขและเป็นการมอง
ในทัศนะของนักสังคมวิทยาที่มองลักษณะของความสัมพันธ์ในสังคมทุกด้าน ไม่เพียงเฉพาะการเมือง
การปกครองหรือกิจกรรมทางสังคมเท่านั้น หากแต่ยังรวมไปถึงความสัมพันธ์ของสถาบันต่างๆ
ตลอดจนลักษณะทางนิเวศวิทยาอีกด้วยลักษณะของชุมชนที่จัดแบ่งตามเกณฑ์นี้จำแนกได้เป็น
2 ลักษณะ คือ (โกวิท พวงงาม, 2553 : 35 - 36)

2.3.1 ชุมชนชนบท เป็นชุมชนที่มีความใกล้ชิดหรืออาศัยอยู่ในสภาพธรรมชาติ
มักเป็นชุมชนที่ประกอบอาชีพทางเกษตรกรรมเป็นหลัก

2.3.2 ชุมชนเมือง เป็นชุมชนที่มีความแตกต่างจากชุมชนชนบทประชาชน
ในเขตชุมชนเมืองมีความเป็นอิสระในการประกอบอาชีพและการพักอาศัยกันอย่างหนาแน่น
และความสัมพันธ์ภายในครอบครัวในชุมชนเมืองว่ามีหลายกรณีที่ไม่มากเท่ากับชุมชนชนบท

3. โครงสร้างของชุมชนท้องถิ่น

โครงสร้างของชุมชนท้องถิ่น หมายถึง ส่วนที่ประกอบและมีความสัมพันธ์เกื้อหนุน
เป็นโครงสร้างชุมชนท้องถิ่น ซึ่งประกอบด้วยส่วนใหญ่ 2 ส่วน ด้วยกันคือ (โกวิท พวงงาม,
2553 : 36 - 39)

3.1 กลุ่มคน (Group People) หมายถึง การที่คน 2 คนหรือมากกว่านั้นเข้ามาติดต่อ
เกี่ยวข้องกันและมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันทางสังคมในชั่วเวลาหนึ่ง ด้วยความมุ่งหมายอย่างใดอย่างหนึ่ง
ร่วมกัน ความมุ่งหมายนั้นอาจเป็นการร่วมมือช่วยเหลือกันหรือเป็นศัตรูต่อกันก็ได้และการมา

รวมกลุ่มนี้จะมีการคาดคะเนพฤติกรรมซึ่งกันและกัน และจะต้องปรับปรุงพฤติกรรมให้เป็นไปในลักษณะที่คนในกลุ่มต้องการ ในแง่ของชีววิทยา มนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตเช่นเดียวกันกับสิ่งมีชีวิตอื่นๆ จึงจำเป็นจะต้องตอบสนองความต้องการทางสรีรวิทยาและจิตวิทยาซึ่งความต้องการนี้จะต้องตอบสนองด้วยศักยภาพหรือความสามารถซึ่งจะสมบูรณ์ได้ด้วยกระบวนการเรียนรู้ ประสบการณ์ และพัฒนาการทางร่างกายและจิตใจ เมื่อมนุษย์เกิดมาในโลกนี้ในระยะแรกจะยังไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ จึงจำเป็นจะต้องอาศัยการเลี้ยงดูและอบรมสั่งสอนจากบุคคลอื่นรอบข้าง จึงนับว่าเป็นเหตุสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้มนุษย์มารวมกลุ่มกัน อาจกล่าวได้ว่ามนุษย์รวมกลุ่มกันเพราะแรงขับทางธรรมชาติ 2 ประการ คือ

3.1.1 ความหิวกระหาย ซึ่งเป็นความหิวกระหายทั้งทางร่างกายและทางจิตใจ ได้แก่ อาหาร ความต้องการทางเพศ การสังสรรค์สมาคมกับคนอื่น เป็นต้น ซึ่งความต้องการเหล่านี้มันเองที่ก่อให้เกิดการสังสรรค์วัฒนธรรมต่างๆ เช่น การเลี้ยงสัตว์ การเพาะปลูก การสมรส และครอบครัว การศึกษา ศาสนา ฯลฯ

3.1.2 การหลีกเลี่ยงต่างๆ เช่น หลีกเลี่ยงภัยธรรมชาติ หลีกเลี่ยงความเจ็บป่วยต่างๆ ความตาย เป็นต้น นอกจากนี้ถ้าจะแบ่งกลุ่มโดยยึดความสัมพันธ์ของสมาชิกในกลุ่มเป็นหลักก็อาจแบ่งได้เป็น 2 กลุ่มใหญ่ๆ คือ

กลุ่มปฐมภูมิ (Primary Groups) สมาชิกของกลุ่มอาจจะมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด ด้วยเหตุทางการเป็นเครือญาติ มิตรภาพ ลักษณะความสัมพันธ์ของสมาชิกในกลุ่มจะใกล้ชิด มีความรู้สึกเป็นพวกเดียวกันอย่างลึกซึ้ง พร้อมทั้งจะให้ความช่วยเหลือสนับสนุนเมื่อมีความจำเป็นโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน ความใกล้ชิดนี้เป็นความสัมพันธ์กันทางร่างกายและใจ สมาชิกในกลุ่มจะมีความรู้สึกร่วมกัน คือ ถ้าสมาชิกคนอื่นมีความทุกข์ สมาชิกอื่นๆ ก็จะรู้สึกทุกข์ร้อนด้วย ในทางตรงกันข้ามถ้าสมาชิกมีความสุข สมาชิกอื่นก็จะมีความสุขด้วยเช่นกัน กลุ่มปฐมภูมิมักจะมีขนาดเล็ก มีหน้าที่สำคัญที่จะก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ทางสังคม หรือ “สังคมกรณ์” (Socialization) แก่สมาชิกในอันที่จะทำตามตำแหน่งหน้าที่ของแต่ละคนได้ กลุ่มปฐมภูมิที่สำคัญมี 2 ชนิด คือ กลุ่มครอบครัว ซึ่งมีความผูกพันกันโดยเครือญาติ กลุ่มเพื่อนฝูง ซึ่งสัมพันธ์กันโดยมิตรภาพ กลุ่มเพื่อนร่วมชั้นเรียน เป็นต้น

กลุ่มทุติยภูมิ (Secondary Group) กลุ่มนี้จะจะเป็นกลุ่มที่สมาชิกของกลุ่มขาดความคุ้นเคยใกล้ชิดสนิทแนบ มีการพบปะกันเป็นครั้งคราว ความสัมพันธ์ของสมาชิกมักเป็นตามกำหนดกฎเกณฑ์แบบแผนของกลุ่ม มีความสัมพันธ์กันเพื่อผลประโยชน์สิ่งใดสิ่งหนึ่ง การเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มมักจะเป็นไปเพื่อผลประโยชน์ของคนใดคนหนึ่งมากกว่าความรู้สึกร่วมทางอารมณ์และเมื่อใดที่สมาชิกรู้สึกว่าเขาจะไม่ได้รับประโยชน์ หรือได้รับประโยชน์น้อยลง

ก็อาจออกจากการเป็นสมาชิกได้ง่าย เพราะความสัมพันธ์ของสมาชิกมักเกิดจากผลประโยชน์มากกว่าอารมณ์ร่วม ตัวอย่างของกลุ่มทฤษฎีภูมิ เช่น กลุ่มนายจ้างกับลูกจ้าง กลุ่มพ่อค้ากับลูกค้า หน่วยราชการต่างๆ โดยปกติแล้วกลุ่มทฤษฎีภูมิจะเป็นกลุ่มที่มีสมาชิกมากเป็นกลุ่มใหญ่

นอกจากนี้ ยังอาจแบ่งกลุ่มโดยยึดหลักสำคัญอื่นๆ ได้อีก เช่น การแบ่งกลุ่มโดยยึดลักษณะความสมัครใจของการเป็นสมาชิกกลุ่ม เช่น กลุ่มสมัครใจ กลุ่มไม่สมัครใจ หรือการแบ่งกลุ่มตามลักษณะประกอบอาชีพ เช่น กลุ่มประกอบอาชีพเกษตรกรรม กลุ่มประกอบอาชีพอุตสาหกรรม เป็นต้นจึงอาจกล่าวได้ว่า การจะแบ่งกลุ่มเป็นที่ประเภทใดบ้างนั้น ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของผู้แบ่งเป็นหลักสำคัญ

3.2 สถาบันทางสังคม (Social Institutions) เกิดขึ้นเมื่อคนมาอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มแล้วและมีวิวัฒนาการไปถึงขั้นตั้งองค์กรทางสังคมแล้ว ก็จะมีการกำหนดแบบแผนของการปฏิบัติต่อกันของสมาชิกในกลุ่มเพื่อสามารถดำเนินการตามภารกิจกลุ่มได้ขอยกตัวอย่างให้เห็นและเข้าใจดังนี้ ประสาท หลักศิลา ได้กล่าวว่า สิ่งที่สังคมกำหนดขึ้นเพื่อพฤติกรรมของสมาชิกในสังคมให้ปฏิบัติไปในลักษณะที่สังคมต้องการเพื่อการดำรงอยู่ของสังคมนั้น ส่วนผ่องพันธุ์ มณีรัตน์ มองว่าเป็นการกระทำของคนในสังคมหรือประเพณีที่สังคมได้ตั้งหรือวางไว้เป็นระเบียบแบบแผนจึงสรุปได้ว่า สถาบันสังคม หมายถึง วิถีทางปฏิบัติซึ่งจัดขึ้น เพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบแบบแผนเป็นที่ยอมรับของคนในสังคม ทั้งนี้เพื่อตอบสนองความต้องการของคนในชุมชนในด้านต่างๆ สถาบันเป็นสิ่งที่ไม่มีรูปร่าง ไม่มีตัวตน เป็นแต่เพียงแนวทางการปฏิบัติซึ่งทำซ้ำซากจนเกิดเป็นแบบแผนโดยมีองค์กรเป็นเครื่องรองรับ

นักสังคมวิทยาได้พยายามจัดหมวดหมู่ของสถาบันทางสังคมที่มนุษย์จำเป็นต้องเกี่ยวข้องได้เป็น 7 สถาบันใหญ่ๆ ด้วยกัน คือ

3.2.1 สถาบันที่เกี่ยวกับเพศและการสืบพันธุ์ อันได้แก่ สถาบันการสมรสและครอบครัว

3.2.2 สถาบันที่เกี่ยวกับการผดุงรักษาไว้เพื่อฐานะทางเศรษฐกิจ อันได้แก่ สถาบันการประกอบอาชีพ การทำมาหากิน ฯลฯ

3.2.3 สถาบันที่เกี่ยวกับการถ่ายทอดความรู้ อันได้แก่ สถาบันการศึกษาฝึกอบรมต่างๆ

3.2.4 สถาบันเกี่ยวกับการทะนุบำรุงร่างกายจิตใจ ได้แก่ สถาบันเกี่ยวกับการพลศึกษา การบันเทิงเริงรมย์ต่างๆ

3.2.5 สถาบันการประดิษฐ์คิดค้น ได้แก่ สถาบันค้นคว้าวิจัยต่างๆ ประดิษฐ์คิดค้นนวัตกรรม

3.2.6 สถาบันเกี่ยวกับจรรยาความประพฤติ การปฐมนิเทศใจให้บริสุทธิ์อันได้แก่ สถาบันทางศาสนา

3.2.7 สถาบันที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมพฤติกรรมในการอยู่ร่วมกันได้แก่ สถาบันการเมืองการปกครองต่างๆ

4. การกิจหน้าที่ของชุมชนท้องถิ่น

สำหรับการกิจหน้าที่ของชุมชนท้องถิ่น เห็นว่าการกิจหน้าที่ของชุมชนท้องถิ่นที่สำคัญๆ ในหลายประการ ซึ่งแบ่งเป็นการกิจหน้าที่ของชุมชนท้องถิ่นออกเป็นอย่างน้อยใน 3 ด้าน ได้แก่ การกิจหน้าที่ทางสังคม การกิจหน้าที่ตามที่กฎหมายกำหนด และการกิจหน้าที่เชิงระบบ ซึ่งในที่นี้จะอธิบายถึงการกิจหน้าที่ทางสังคม มีดังต่อไปนี้ (โกวิทย์ พวงงาม, 2553 : 43)

การกิจหน้าที่ทางสังคม

1. ชุมชนท้องถิ่นมีหน้าที่ในการดำรงรักษาไว้ซึ่งสมาชิก กล่าวคือหน้าที่ในการทำให้สมาชิกในชุมชนยังคงอยู่ในชุมชนท้องถิ่นต่อไป เพราะหากสมาชิกถดถอยอยู่ตลอดเวลา หรือไม่มีสมาชิกเหลืออยู่ก็ควรจะเรียกว่าชุมชนไม่ได้ การดำรงรักษาสมาชิกไว้ในชุมชนสามารถกระทำได้หลายแนวทาง ตั้งแต่การปลูกจิตสำนึกรักชุมชนท้องถิ่น การให้การศึกษาแก่สมาชิกรู้สึกหวงแหนและเป็นเจ้าของในทรัพยากรท้องถิ่น การสร้างแรงจูงใจให้คนในชุมชนอยู่ในท้องถิ่นของตน เช่น สร้างงานสร้างรายได้ สร้างความสะดวกสบาย สร้างสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานต่างๆ

2. ชุมชนท้องถิ่นมีหน้าที่ในการผลิตสินค้าและบริการนอกจากชุมชน จะทำหน้าที่ในการผลิตสมาชิกแล้ว ชุมชนท้องถิ่นยังมีหน้าที่ในการผลิตสินค้าและบริการ เพื่อป้อนเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจในระดับที่สูงกว่าอีกด้วยกล่าวคือ หากพิจารณาในแง่หนึ่งจะเห็นว่า เป็นการมองชุมชนท้องถิ่นในฐานะเป็นหน่วยผลิตในลำดับต้นๆ ของระบบเศรษฐกิจ สินค้าและบริการที่ชุมชนผลิตและถูกถ่ายทอดหมุนเวียนอยู่ในระบบเศรษฐกิจเกิดการสร้างงาน สร้างรายได้ และสร้างผลผลิต

3. โดยส่วนใหญ่ผลผลิตที่เกิดจากชุมชนท้องถิ่น จะเป็นผลผลิตที่สามารถหาวัตถุดิบได้จากภายในชุมชนหรือท้องถิ่นนั้นๆ เองเช่น ผลผลิตทางหัตถกรรมผ้าทอ ผ้าไหม ตะกร้า เครื่องจักสาน เครื่องเงิน เป็นต้น หรือหากเป็นในชุมชนท้องถิ่นที่มีความเจริญมากมีทรัพยากรมาก สินค้าและบริการอาจเปลี่ยนไป เช่น การให้บริการ นอกจากนี้ในชุมชนท้องถิ่นควรจะมีการแบ่งงานกันทำ โดยที่การแบ่งงานกันทำภายในชุมชนท้องถิ่นจะทำให้ชุมชนท้องถิ่นเพิ่มขีดความสามารถในการผลิตสินค้าและบริการได้มากขึ้น

แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเอง

ชุมชนท้องถิ่นเป็นโครงสร้างสังคมขั้นพื้นฐานที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศและสังคมไทยมาเป็นเวลานาน อย่างไรก็ตามในช่วงที่ผ่านมา การพัฒนาประเทศที่รวมศูนย์อำนาจขาดความสมดุลส่งผลให้ความเป็นชุมชนท้องถิ่นต้องล่มสลาย อ่อนแอ ไม่สามารถดูแล บริหารจัดการ ชุมชนท้องถิ่นของตนเองในด้านต่างๆ ได้ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเมือง ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ฯลฯ

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) (ออนไลน์, 2554) เสนอว่า กว่าทศวรรษที่ผ่านมาขบวนการองค์กรชุมชนทั่วประเทศ ได้มีการถักทอเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายเพื่อความร่วมมือแลกเปลี่ยน หนุนเสริมงานพัฒนา ผลักดันการแก้ไขปัญหาในชุมชนท้องถิ่น ทั้งในระดับตำบล จังหวัด ภูมิภาค เกิดพื้นที่การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในแนวราบขนาดใหญ่ นำไปสู่การสร้างพลังการต่อรองอย่างเป็นรูปธรรมและอย่างสร้างสรรค์ เกิดการพัฒนาในแนวใหม่ ซึ่งเปิดโอกาสให้ชุมชนและเครือข่ายองค์กรชุมชน ได้มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการงานพัฒนาชุมชนท้องถิ่นอย่างกว้างขวาง เกิดความตื่นตัวของชุมชนในการลุกขึ้นมาจัดการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนท้องถิ่นของตนเอง มีการริเริ่มดำเนินงานพัฒนาชุมชนท้องถิ่นจนเกิดรูปธรรมการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นที่หลากหลาย

สำนักงานสภาพัฒนาการเมือง (2555 : 1 - 6) ได้นำเสนอถึง การกระจายอำนาจ การจัดการตนเองโดยการกระจายอำนาจ ปรากฏขึ้นเป็นครั้งแรกในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ซึ่งทรงให้มีการจัดตั้งสุขาภิบาลกรุงเทพมหานครตามพระราชกำหนดสุขาภิบาลกรุงเทพฯ ร.ศ. 116 (พ.ศ. 2440) และจัดตั้งสุขาภิบาลท่าฉลอมตามพระบรมราชโองการ ร.ศ. 116 (พ.ศ. 2448) ต่อมา ร.ศ. 127 (พ.ศ. 2451) จึงมีพระราชบัญญัติจัดสุขาภิบาลตามหัวเมือง มีการจัดตั้งสุขาภิบาลเมือง และสุขาภิบาลตำบล ต่อมานับจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองประเทศมาเป็นระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ในปี 2475 มาจนถึงปัจจุบัน ได้มีการจัดตั้งหน่วยงานราชการส่วนท้องถิ่นในรูปแบบต่างๆ เช่น เทศบาล องค์การบริหารส่วนจังหวัด องค์การบริหารส่วนตำบลและองค์กรส่วนท้องถิ่นในรูปแบบพิเศษ คือ กรุงเทพมหานคร และเมืองพัทยา ซึ่งอาจกล่าวได้ว่ารูปแบบการกระจายอำนาจจากส่วนกลางไปสู่ส่วนภูมิภาคเริ่มมีมากขึ้นเรื่อยๆ แต่อย่างไรก็ตามในสถานการณ์อันแท้จริง ต้องยอมรับว่ายังมีข้อจำกัดหลายประการที่ทำให้การกระจายอำนาจส่วนกลางสู่ท้องถิ่นยังไม่เป็นไปเท่าที่ควร โครงสร้างการบริหารและตัวบทกฎหมายบางข้อทำให้มีการกระจุกตัวของอำนาจรัฐจากสภาพการณ์ดังกล่าว ก่อให้เกิดการรวมศูนย์อำนาจการตัดสินใจการบริหารประเทศ การบริหารทรัพยากรที่มุ่งประโยชน์เฉพาะกลุ่ม เฉพาะพวก ประชาชนชุมชนโดยส่วนใหญ่ถูกทำให้อ่อนแอไม่อาจทำหน้าที่พลเมืองที่ดีได้ ทำให้เกิดเป็นประเด็นว่า การรวมศูนย์อำนาจในการตัดสินใจบริหารประเทศไม่เหมาะสมอีกต่อไป ในการจัดการดูแลประเทศ จำเป็นต้องมีการออกแบบใหม่ ให้เกิดการกระจายอำนาจที่เป็นจริง

ให้การตัดสินใจในการบริหารจัดการทรัพยากรเป็นไปเพื่อประโยชน์สูงสุดและทั่วถึงของประชาชน ชุมชน โดยให้อำนาจคงอยู่ในมือของชุมชนที่จะบริหารจัดการตนเอง ให้ชุมชนปกครองดูแลตนเอง การมีส่วนร่วมที่ทุกคนถือเป็นหน้าที่ร่วมรับผิดชอบ ร่วมพัฒนา ร่วมแก้ไขปัญหา ในแง่นี้ การกระจายอำนาจ จึงเป็นแนวคิดที่ทุกฝ่ายต่างยอมรับ ด้วยเหตุนี้จึงเกิดเป็นแนวทาง “ชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเอง”

หลักการเบื้องต้นของการกระจายอำนาจ คือ การเปิดโอกาสให้ประชาชนในท้องถิ่นสามารถจัดการชีวิตและชุมชนของตนเองได้มากขึ้น โดยเฉพาะส่วนที่เกี่ยวข้องกับการวางแผนและการพัฒนาคุณภาพชีวิต การตัดสินใจและการอนุมัติ อนุญาตให้มีการดำเนินการใดๆ ในท้องถิ่นที่อาจส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชาชน ขณะเดียวกันการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นจะต้องสอดคล้องไปกับการส่งเสริมให้ใช้ประชาธิปไตยทางตรงในการตัดสินใจ และการบริหารจัดการด้านต่างๆ ในสังคม นอกเหนือจากการอาศัยระบอบประชาธิปไตยแบบตัวแทน อันเป็นรูปแบบหลักอยู่ในปัจจุบัน

1. หลักการของชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเอง

ชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเองมีหลักการสำคัญ คือ

1.1 ชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเองเป็นเปลี่ยนแปลงสังคมจากชุมชนฐานรากทั้งในเมืองและชนบท ด้วยขบวนการองค์กรชุมชน โดยความร่วมมือของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

1.2 การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวจะดำเนินการทุกเรื่อง ทุกมิติที่เกี่ยวข้องกับชุมชน โดยการวางแผนแม่บทการพัฒนาชุมชน ให้ชุมชนกำหนดอนาคตของตนเองด้วยแผนพัฒนาี้ เป็นการเปลี่ยนแปลงทั้งเชิงกายภาพและจิตสำนึกของคนในชุมชน

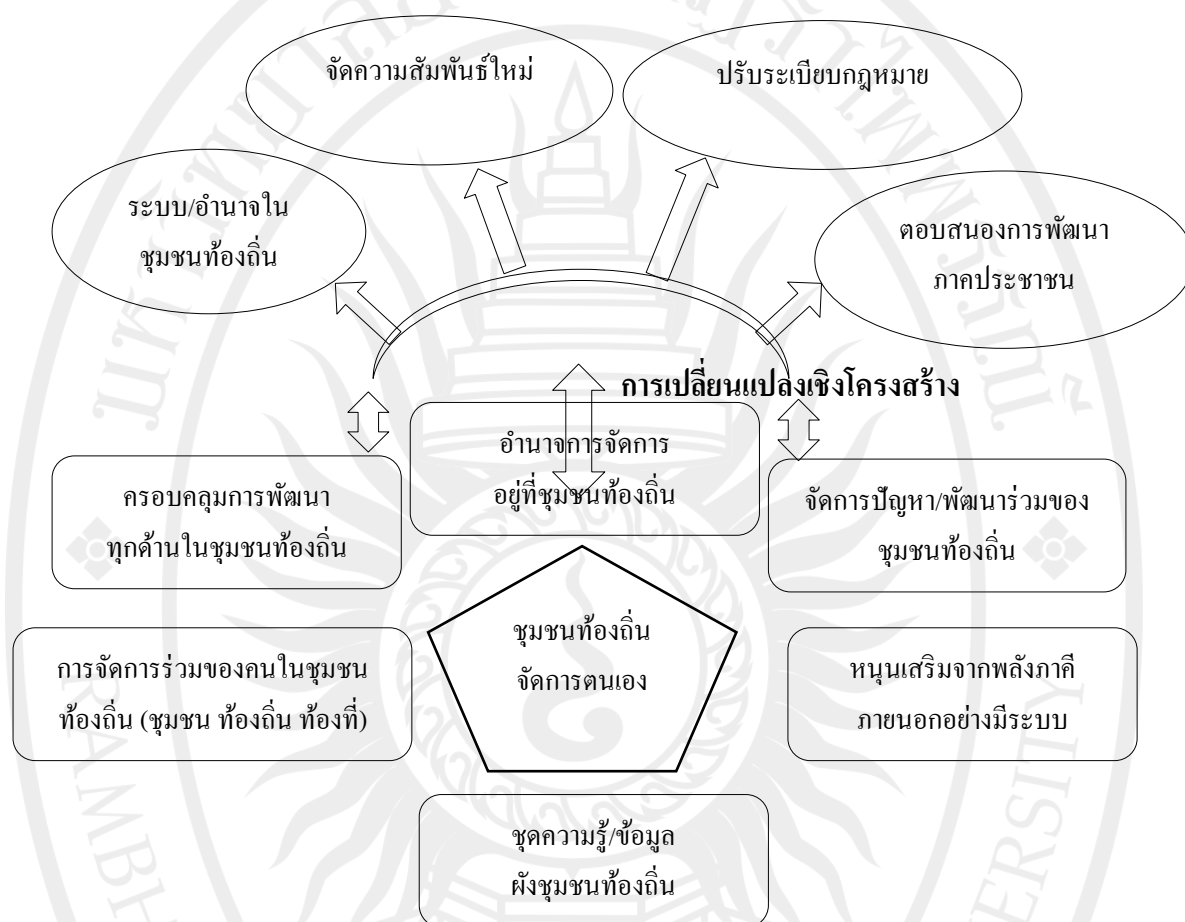
1.3 กระบวนการทำงานเป็นกระบวนการแบบมีส่วนร่วมทั้งภายในและภายนอกชุมชน สมาชิกในชุมชนและกลุ่มคนเจ้าของปัญหาต้องมาขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงด้วยตนเอง ไม่รอคอยให้ผู้นำ หน่วยงานหรือกลไกต่างๆ มาแก้ปัญหาให้

1.4 การเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ไม่ใช่แค่การทำกิจกรรมแก้ปัญหาต่างๆ เท่านั้น แต่ทุกเรื่องทุกประเด็นงาน จะผลักดันการเปลี่ยนแปลงในเชิงโครงสร้างการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับหน่วยงานควบคู่กันไปด้วย ทั้งในระดับท้องถิ่นไปจนถึงระดับชาติ

1.5 กระบวนการทำงาน กิจกรรม โครงการ มาตรการ กลไก ข้อตกลง ฯลฯ ที่กำหนดขึ้นจะต้องนำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชน ขององค์กรชุมชนและการพึ่งตนเองของชุมชนโดยรวม

เป้าหมาย ชุมชนท้องถิ่น (ตำบล อำเภอ จังหวัด ภูมิภาค) มีการบริหารจัดการทุน (คน องค์กรชุมชน ทรัพยากร ฯลฯ) เพื่อแก้ไขปัญหา และพัฒนาชุมชนตนเองไปสู่เป้าหมายอย่างยั่งยืน คนในชุมชนมีจิตสำนึกสาธารณะ รู้เป้าหมาย เชื้อมั่นวิถีและพลังชุมชน มีความสามารถในการจัดการชุมชนและจัดการความสัมพันธ์กับภาคี ใช้แผน การจัดการความรู้ และทุนชุมชนแก้ไข

ปัญหา และพัฒนาตนเองทุกด้านอย่างเป็นระบบ เพื่อการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างและการพัฒนาอย่างยั่งยืน (อัมพร แก้วหนู. 2554 : 3)

ภาพประกอบ 10 แนวทางการขับเคลื่อนชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเอง
ที่มา : สมัชชาเครือข่ายองค์กรชุมชน. 2554 : 9

เพื่ออธิบายให้เห็นถึงการจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่นอย่างเป็นรูปธรรม จึงได้เกิดการกำหนดคุณลักษณะของการจัดการตนเอง เพื่อเป็นเครื่องมือการวิเคราะห์ใน 8 ด้าน ประกอบด้วย (อัมพร แก้วหนู. 2554 : 10)

1. มีข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่ ข้อมูลปัญหา ข้อมูลศักยภาพ มีการวิเคราะห์พื้นที่โดยใช้ข้อมูลเป็นเครื่องมือให้คนในพื้นที่รู้จักตัวตน ใช้ข้อมูลในการวางแผนแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนท้องถิ่น
2. มีการจัดทำแผนการพัฒนาของชุมชนท้องถิ่น โดยทุกคน ทุกกลุ่ม/องค์กรชุมชน หน่วยงานภาคีในพื้นที่ มีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมาย แผนงาน และตัวชี้วัดการพัฒนาของชุมชนท้องถิ่นและมีการติดตามความคืบหน้าการพัฒนาตามแผนอย่างต่อเนื่อง

3. มีเวทีการปรึกษาหารือของกลุ่ม/องค์กรต่างๆ ในพื้นที่อย่างสม่ำเสมอ รวมถึงมีการจัดทำรายงานผลการพัฒนาของพื้นที่ต่อสาธารณะ

4. มีการจัดการทุนภายในชุมชนทั้งที่เป็นเงิน (กลุ่มออมทรัพย์/องค์กรการเงิน) และทุนที่ไม่เป็นเงิน เช่น ทรัพยากร ทุนทางสังคม วัฒนธรรม ฯลฯ

5. มีกิจกรรมการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนในด้านต่างๆ

6. มีแกนนำที่มีจิตอาสา มาจากทุกช่วงวัย อาชีพ เพศ กลุ่ม/องค์กรต่างๆ มีการพัฒนาผู้นำและคนรุ่นใหม่อย่างต่อเนื่อง

7. มีการพัฒนากลุ่ม/องค์กรชุมชนให้เข้มแข็ง มีระบบการบริหารจัดการที่ดี เป็นฐานการพัฒนาในด้านต่างๆ ในพื้นที่

8. มีการประสานเชื่อมโยง/จัดความสัมพันธ์ในการทำงานร่วมกันระหว่างชุมชน ท้องถิ่น ท้องที่ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

2. กระบวนการไปสู่ชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเอง

กระบวนการชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเอง มีขั้นตอน ต่างๆ ดังนี้ (อัมพร แก้วหนู.

2554 : 7)

2.1 การสำรวจและวิเคราะห์ข้อมูล

2.1.1 สำรวจข้อมูลพื้นฐาน สถานการณ์ปัญหา ความเดือดร้อน และผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อการดำรงชีวิตของคนในชุมชนท้องถิ่นอย่างรอบด้าน

2.1.2 ค้นหาตัวตน ศักยภาพ จุดอ่อน จุดแข็งและทุนทางสังคมต่างๆ ที่มีในชุมชนท้องถิ่น

2.1.3 พัฒนาระบบการวิเคราะห์ข้อมูลให้ครอบคลุมทุกด้าน เปิดโอกาสให้คนในชุมชนรับรู้ข้อมูลอย่างเท่าทัน วิเคราะห์บริบทต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชนท้องถิ่นในทุกมิติ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม

2.2 การมีส่วนร่วมและการสื่อสาร

2.2.1 จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างคนที่มีความรู้ระหว่างกันเพื่อร่วมกันคิดค้นวิธีการแก้ไข ร่วมปฏิบัติการ รวมถึงแลกเปลี่ยนวิธีการแก้ปัญหาระหว่างกันอย่างต่อเนื่อง

2.2.2 ใช้ฐานทางประเพณีวัฒนธรรม เป็นกุศโลบาย เป็นเครื่องมือในการรวมใจรวมคน รวมพลัง ปฏิบัติการร่วมกัน เช่น ใช้งานบุญประเพณี บุญข้าวใหญ่ ฮีต 12 คลอง 14

2.2.3 เปิดพื้นที่ให้ทุกคน หน่วยงาน ภาคีทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วม และมีบทบาทเพื่อร่วมเรียนรู้สร้างความเข้าใจไม่จากัดบทบาทการทำงานอยู่เพียงบุคคลหรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง

2.2.4 กระตุ้นจิตสำนึกร่วมของคนในชุมชนท้องถิ่น ให้เกิดความตระหนักในปัญหา/สถานการณ์การพัฒนาที่ส่งผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ การทำมาหากินของคนในชุมชนท้องถิ่น สร้างความตื่นตัว ระดมคนให้ลุกขึ้นมาจัดการตนเอง

2.2.5 ใช้สื่อเป็นเครื่องมือในการรณรงค์ สะท้อนปัญหา ผลกระทบ สร้างกระแสในวงกว้าง สร้างการรับรู้ต่อสาธารณะ

2.3 การจัดตั้งกลุ่ม/องค์กร/เครือข่ายและแกนนำชุมชน

2.3.1 กระตุ้นให้เกิดการรวมตัว รวมกลุ่ม เครือข่ายภาคประชาชนที่ขับเคลื่อนงานพัฒนาในพื้นที่ เพื่อจัดตั้งกลุ่มองค์กร/เครือข่าย

2.3.2 ใช้สถานการณ์ปัญหาร้อน ปัญหาร่วม เป็นเครื่องมือในการรวมกลุ่มคน จัดกระบวนการเรียนรู้ จุดประกายความคิดให้กับคนในชุมชนท้องถิ่น

2.3.3 ใช้สภาองค์กรชุมชน เป็นเวทีกลางในแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกลุ่ม ส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วม ประชาธิปไตยชุมชนจากฐานราก

2.3.4 พัฒนาความรู้ และทักษะการทำงานอย่างต่อเนื่องให้แก่แกนนำทั้งเก่าและใหม่

2.3.5 ค้นหาแกนนำหรือผู้ก่อการดี ที่มีจิตอาสา มีวิสัยทัศน์

2.3.6 จัดกลไกการทำงานร่วม แบ่งบทบาทการทำงานตามความถนัด

ความรับผิดชอบ

2.4 การจัดทำและบริหารแผนการพัฒนา

2.4.1 กำหนดทิศทาง เป้าหมายร่วม ตัวชี้วัดที่ชัดเจนในการจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่น

2.4.2 กำหนดยุทธศาสตร์หรือประเด็นหลักในการขับเคลื่อนสู่การจัดการตนเอง

2.4.3 แต่ละกลุ่ม/องค์กร จัดการงานปัญหาและงานพัฒนาพื้นฐานในพื้นที่ของตนเอง โดยมีการกำหนดปัญหาร่วม/ปัญหากลาง ซึ่งทุกกลุ่ม/ทุกองค์กรต้องร่วมกันจัดการอย่างเป็นขบวนการ

2.4.4 ใช้ฐานงานพัฒนาเดิมในการต่อยอดหรือแก้ไขปัญหาย่างต่อเนื่อง ขยายผลสู่การพัฒนาด้านอื่น โดยใช้พื้นที่เป็นตัวตั้ง

2.4.5 ใช้ระบบความสัมพันธ์ดั้งเดิม มีความคุ้นเคย ใกล้ชิด ความสัมพันธ์ทางเครือญาติ ความไว้วางใจ เชื่อใจ การเกื้อกูล ช่วยเหลือ พึ่งพาซึ่งกันและกัน เป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อน

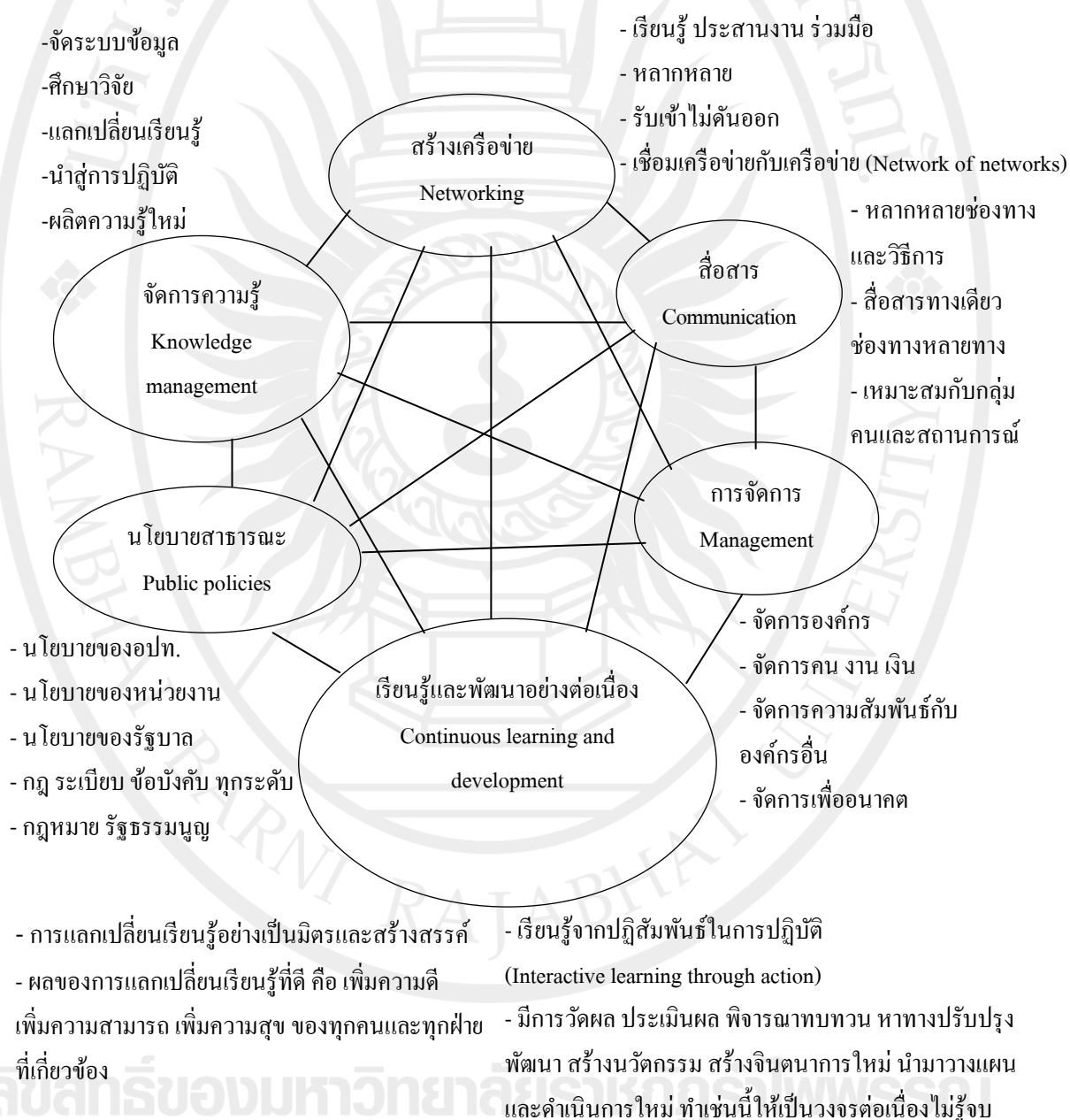
2.4.6 ขับเคลื่อน ปฏิบัติการจริงในระดับพื้นที่ ให้เห็นผลอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อใช้เป็นพื้นที่ถ่ายทอดบทเรียน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และขยายผล

2.4.7 กิจกรรมการพัฒนาต้องตอบสนองปัญหาความต้องการ ทุกคนได้รับประโยชน์จากการพัฒนาร่วมกัน อย่างทั่วถึง ครอบคลุม ทุกกลุ่มเป้าหมาย

2.4.8 ประสาน จัดระบบและบทบาทการทำงานร่วมกับหน่วยงานภาคี ท้องถิ่น
ท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง (อัมพร แก้วหนู. 2554 : 5)

3. ปัจจัยสำคัญสู่ชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเอง

ไพฑูรย์ วัฒนศิริธรรม ประธานมูลนิธิหัวใจอาสา ได้นำเสนอแนวทางสร้าง
ขบวนการทางสังคมเพื่อสนับสนุนการสานพลังชุมชนท้องถิ่นและภาคีสู่การจัดการตนเอง ดังนี้
(สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน). ออนไลน์. 2554)

ภาพประกอบ 11 หกเหลี่ยมสร้างขบวนการทางสังคม

ที่มา : สมัชชาเครือข่ายองค์กรชุมชน. 2554 : 15

เงื่อนไขที่นำไปสู่ตำบล/เมืองจัดการตนเอง

1. การใช้ฐานทุนทางสังคม วัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติที่ใช้ประโยชน์ร่วมกัน การฟื้นฟูระบบคุณค่าเดิม/ภูมิปัญญาที่มีอยู่ในพื้นที่ พัฒนาประยุกต์ใช้กับปัจจุบัน รวมทั้งการเรียนรู้ เห็นตัวอย่างงานพัฒนาจากพื้นที่อื่น

2. การใช้ปัญหาร่วมของพื้นที่ ปัญหาที่เกิดจากผลกระทบจากภายนอกเป็นเครื่องมือ ในการเชื่อมโยงคนในพื้นที่ให้ลุกขึ้นมาร่วมจัดการกับปัญหา เช่น ปัญหาที่ดินทำกิน ปัญหาที่อยู่อาศัย ปัญหาหนี้สินการไม่ได้รับสวัสดิการ การประกาศเขตป่าทับที่ทำกิน การได้รับผลกระทบจากโครงการของรัฐ/เอกชน ฯลฯ

3. การใช้ข้อมูล/การจัดทำข้อมูลเป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนงาน เช่น ข้อมูลบัญชีครัวเรือนข้อมูลแผนที่ทำมือ ข้อมูลในระบบ GIS การให้เด็ก/เยาวชนมีบทบาทในการจัดทำข้อมูลสืบค้นประวัติศาสตร์/ภูมิปัญญา/แผนที่ ฯลฯ

4. การใช้การตั้งเป้าหมายการพัฒนาร่วมกัน วิสัยทัศน์ การพัฒนาของตำบล แผนพัฒนาชุมชนตำบล การใช้ตัวชี้วัดการพัฒนาเป็นเครื่องมือในการติดตามผลการพัฒนา เปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

5. ฐานความสัมพันธ์อันดีระหว่างชุมชน ท้องที่ ท้องถิ่น ที่เห็นเป้าหมาย/สร้างเป้าหมายการพัฒนา ในพื้นที่ร่วมกัน แบ่งบทบาทกันทำงาน

6. การมีสภาองค์กรชุมชนเป็นเวทีกลางในการปรึกษาหารือร่วมกันสม่ำเสมอ กำหนดนัดหมายวันประชุมทุกเดือนชัดเจน ผู้เข้าประชุมนอกจากสมาชิกสภาแล้วเปิดกว้างให้กลุ่มต่างๆ/หน่วยงานเข้าร่วมมีกิจกรรมอื่นๆ นอกเหนือจากประชุม

7. การเปิดพื้นที่ให้ผู้รุ่นใหม่/เด็กเยาวชน ได้มีบทบาทในการทำงานพัฒนา เช่น การจัดให้มีผู้ประสานงานสวัสดิการชุมชน 1 : 50 คน ให้เด็กเยาวชนจัดเก็บข้อมูล ทำแผนที่ การเป็นกองเลขานุการงานชุมชน ผู้นำกลุ่มกิจกรรมต่างๆ เป็นผู้รับผิดชอบ/ติดตามรายงานความคืบหน้างานพัฒนาในแต่ละด้าน

8. ความสามารถในการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอกให้มาร่วมทำงาน/สนับสนุนการทำงาน สนับสนุนทรัพยากร/งบประมาณที่สอดคล้องกับงานของชุมชน ชุมชนสามารถบูรณาการงบประมาณจากแหล่งต่างๆ ให้เอื้อต่อการทำงานของชุมชน

4. ตัวชี้วัด ชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเอง

4.1 ด้านแผนการพัฒนาและการขับเคลื่อนชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเอง

4.1.1 มีการกำหนดทิศทาง เป้าหมายและตัวชี้วัดร่วมในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น

4.1.2 มีแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาท้องถิ่น ทั้งระยะสั้น ปานกลาง และระยะยาว

ครอบคลุมในทุกด้าน (สังคม เศรษฐกิจ คุณภาพชีวิต สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม ฯลฯ)

4.1.3 มีฐานข้อมูล ระดับครัวเรือน ชุมชน ตำบล จังหวัด เพื่อนำมาประกอบ การวิเคราะห์ จัดทำและติดตามผลการพัฒนา

4.1.4 คนในชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในกระบวนการจัดทำ ดำเนินการ ติดตาม ประเมินผลการดำเนินงานตามแผน

4.1.5 การกำหนดประเด็นปัญหาหลัก/เร่งด่วน/นำร่อง เพื่อขับเคลื่อนกระบวนการ แก้ไขปัญหาาร่วมกัน

4.1.6 มีการเชื่อมโยงจากประเด็นปัญหาหลักสู่การจัดการปัญหาอื่น และการขับเคลื่อนงานพัฒนาชุมชนท้องถิ่นอย่างเป็นองค์รวม

4.1.7 มีรูปธรรมงานพัฒนาที่ตอบสนองต่อปัญหาและความต้องการของคน ในชุมชนท้องถิ่น

4.1.8 มีรูปธรรมการจัดการปัญหาเชิงโครงสร้าง โดยชุมชนเป็นแกนหลัก

4.1.9 คนเข้าร่วมกิจกรรมกรรมชุมชน การประชุม งานประเพณีต่างๆ มีมากขึ้น เรื่อยๆ องค์กรชุมชนและเครือข่ายองค์กรชุมชน

4.1.10 มีการรวมตัวจัดตั้งเป็นกลุ่ม/องค์กรชุมชนที่หลากหลาย จำนวนสมาชิก ขององค์กรชุมชนมีมากและหลากหลาย

4.1.11 องค์กรชุมชนที่จัดตั้งขึ้นมีความเข้มแข็งสามารถแก้ปัญหาความเดือดร้อน ของชุมชนในทุกด้าน

4.1.12 มีการเชื่อมโยงการทำงานระหว่างชุมชน/องค์กรชุมชนเป็นเครือข่ายระดับ ตำบล จังหวัด ภูมิภาค

4.1.13 มีสภาองค์กรชุมชนและเครือข่าย ครอบคลุมทั้งพื้นที่ เครือข่ายหรือ สภาองค์กรชุมชน คือ กลไกหลักในขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลง

4.1.14 ผู้นำที่มีทั้งความดี (มีคุณธรรม มีจริยธรรม มีความ ซื่อสัตย์ เสียสละ โปร่งใส ยึดหลักธรรมาภิบาล) และมีความสามารถในการทำงาน

4.1.15 มีการพัฒนาคนทำงานจากฐานสู่ฐาน เพื่อสืบทอดเจตนารมณ์งานพัฒนา ชุมชนท้องถิ่น

4.1.16 คนในชุมชนท้องถิ่นต้องมีความเข้าใจและ เชื่อมั่นในแนวทางการดำเนิน ชีวิตแบบพึ่งตนเอง พร้อมที่จะร่วมกันกำหนดอนาคตของชุมชนท้องถิ่นร่วมกันอย่างเป็นอิสระ ภายใต้ทุนทางสังคม วัฒนธรรม วิธีการดำรงชีวิตของคนในชุมชนท้องถิ่น

4.2 สุขภาพอนามัย

4.2.1 ครัวเรือนมีอาหารที่มีคุณภาพบริโภคอย่างเพียงพอตลอดปี

4.2.2 คนมีสุขภาพดีขึ้น จำนวนคนป่วยด้วยโรคร้ายแรงลดลง

4.2.3 ไม่มีการซื้อขายยาเสพติด ไม่มีคนติดยาเสพติดในชุมชน

4.2.4 มีระบบการดูแลสุขภาพแบบพึ่งตนเอง โดยอาศัยหมอพื้นบ้าน พืชสมุนไพรและภูมิปัญญาท้องถิ่น

4.3 การเมือง การปกครองและ การบริหารจัดการชุมชน

4.3.1 มีระบบข้อมูลพื้นฐานงานพัฒนาชุมชนท้องถิ่นที่เป็นปัจจุบัน ครอบคลุมทุกมิติ สามารถนำไปใช้ในการจัดทำแผน จัดทำรายงาน ติดตามผลการดำเนินงานพัฒนาได้

4.3.2 มีระบบการจัดการความรู้จากบทเรียน ประสบการณ์ ภูมิปัญญาของคนในชุมชนท้องถิ่น

4.3.3 มีศูนย์การเรียนรู้ที่เกิดจากการทำงานของชุมชน สามารถสื่อสารสาธารณะและเผยแพร่ ขยายผลการทำงานไปยังที่อื่นๆ

4.3.4 มีระบบธรรมาภิบาลชุมชน การติดตามตรวจสอบ ความเปิดเผยโปร่งใสในการบริหารงานขององค์กรต่างๆ เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือในการบริหารจัดการตนเอง

4.3.5 มีระบบการประสานงาน การบริหารจัดการความขัดแย้งเกี่ยวกับการเลือกตั้งผู้นำชุมชนหรือผู้นำระดับประเทศ ไม่ให้คนในชุมชนเกิดความขัดแย้ง แบ่งฝักแบ่งฝ่ายตามผลประโยชน์ทางการเมือง

4.3.6 ผู้นำชุมชนมีบทบาทสำคัญในการกำหนดทิศทางการทำงานของหน่วยงานในท้องถิ่น

4.3.7 มีกลไกการจัดการความขัดแย้งและกรณีพิพาทของชุมชนที่สอดคล้องกับประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมประเพณีของแต่ละท้องถิ่น

4.3.8 สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจประเด็นสาธารณะของชุมชน ให้ความคิดเห็นต่อการดำเนินการของโครงการที่จะส่งผลกระทบต่อชุมชนทุกโครงการ

4.4 การจัดความสัมพันธ์และสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานภาคี

4.4.1 หน่วยงานเข้าใจ ให้การยอมรับ เห็นความสำคัญในการขับเคลื่อนงานพัฒนาชุมชนท้องถิ่น โดยชุมชนเป็นแกนหลัก

4.4.2 มีการบรรจุแผนการพัฒนาของภาคประชาชน ในแผนยุทธศาสตร์จังหวัดหรือแผนพัฒนาท้องถิ่น

4.4.3 หน่วยงาน/ภาคี หนุนเสริมการปฏิบัติการตามแผนการพัฒนาของภาคประชาชน

4.4.4 แผนการพัฒนาของภาคประชาชน ได้รับการสนับสนุนทางด้านงบประมาณจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือหน่วยงาน ภาคีที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่อง

4.4.5 มีความร่วมมือกันทำงานพัฒนาชุมชนระหว่างเครือข่ายองค์กรชุมชน ผู้นำท้องถิ่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานสนับสนุนการพัฒนาทั้งรัฐและเอกชน

4.4.6 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องปรับเปลี่ยนกฎระเบียบ แผนงาน โครงการและนโยบายเพื่อสนับสนุนการทำงานตามแผนของชุมชน

4.5 ด้านที่ดินและที่อยู่อาศัย

4.5.1 ครัวเรือนต่างๆ มีความมั่นคงในที่อยู่อาศัยและที่ดินทำกิน มีสิทธิในที่อยู่อาศัยและที่ดินทำกินอย่างยั่งยืน

4.5.2 มีการบริหารจัดการ การใช้ประโยชน์จากที่ดินทั้งหมดของชุมชน โดยคณะกรรมการชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

4.6 ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

4.6.1 ชุมชนมีแหล่งทรัพยากรธรรมชาติ (ดิน น้ำ ป่า ทะเล) ที่อุดมสมบูรณ์ มีความหลากหลายทางชีวภาพสูง

4.6.2 ครัวเรือนในชุมชนช่วยกันดูแลรักษาและได้ใช้ประโยชน์จากการบริหารจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน

4.6.3 มีแหล่งอาหาร แหล่งผลิตพลังงาน ที่เพียงพอต่อการบริโภคและการดำรงชีวิตของคนในชุมชนท้องถิ่น

4.6.4 มีการกำหนดระเบียบ กติกา กองทุนและมีคณะทำงานชุมชนในการดูแลรักษา เพื่อให้มีการบริหารจัดการและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรได้อย่างยั่งยืน

4.6.5 มีระบบการป้องกันและจัดการภัยพิบัติทางธรรมชาติ (ภัยแล้ง น้ำท่วม หมอกควัน โรคระบาด ฯลฯ) ครัวเรือนต่างๆ ไม่อาศัยอยู่ในพื้นที่เสี่ยง

4.6.6 มีระบบบริหารจัดการขยะ น้ำเสียและมลพิษอื่นๆของชุมชนไม่ให้เกิดผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยและสิ่งแวดล้อม

4.7 ด้านเศรษฐกิจ การผลิตและการเกษตร

4.7.1 มีระบบการจัดการปัญหาหนี้สินให้ลดลง องค์กรชุมชนสามารถบริหารจัดการให้ครัวเรือนต่างๆ มีภาระหนี้ลดลง พอเหมาะพอดีกับรายได้และสามารถนำเงินกู้ไปใช้เพื่อการลงทุนสร้างอาชีพ สร้างรายได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4.7.2 คนในชุมชนมีอาชีพ มีรายได้เลี้ยงครอบครัวอย่างสม่ำเสมอ คนไปทำงานนอกชุมชนมีน้อย

4.7.3 มีการเชื่อมโยงการผลิตและธุรกิจภายในชุมชนเข้าด้วยกันและเชื่อมโยงกับธุรกิจชุมชนอื่นๆ เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มของสินค้าชุมชนและพัฒนาระบบเศรษฐกิจพึ่งตนเอง

4.7.4 ชุมชนสามารถผลิตสินค้าที่จำเป็นต่อการครองชีพเพื่อการอุปโภค บริโภค ภายในชุมชนหรือเชื่อมโยงระหว่างชุมชน

4.7.5 ชุมชนมีกองทุนหรือองค์กรการเงินเป็นของตนเองและมีการเชื่อมโยง กองทุนต่างๆ เพื่อผนึกกำลังในการแก้ปัญหาของชุมชน กำไรขององค์กรการเงินนำมาใช้เพื่อสวัสดิการชุมชนหรือสนับสนุนกิจกรรมสาธารณะ

4.7.6 เงินออมของสมาชิกในชุมชนเพิ่มมากขึ้น มีการใช้เงินเพื่อกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อครัวเรือนและชุมชนอย่างแท้จริง

4.7.7 ระบบการเกษตรของชุมชนเป็นระบบการเกษตรแบบยั่งยืนที่อาศัยปัจจัย การผลิตภูมิปัญญาและพืชพันธุ์ท้องถิ่น ลดการพึ่งพิงภายนอกให้มากที่สุด เป็นระบบที่ไม่ทำลาย สิ่งแวดล้อมและสุขภาพของเกษตรกรและผู้บริโภค

4.7.8 เป้าหมายหลักของระบบการเกษตร คือ การพึ่งตนเองด้านอาหารของชุมชน ที่เหลือจึงเสนอขายต่อตลาดภายนอก

4.8 ด้านสังคม

4.8.1 มีการจัดสวัสดิการชุมชน ดูแลคนในชุมชน ครอบคลุมทุกเพศ ทุกวัย และ คนด้อยโอกาส ตั้งแต่เกิดจนตาย มีประเพณีสวัสดิการครอบคลุมกว้างขวางตามความจำเป็นของ ชุมชน

4.8.2 ชุมชนมีทุนทางสังคมที่หลากหลายมากกว่าทุนที่เป็นตัวเงิน ทั้งทุน ทางทรัพยากร ทุนภูมิปัญญา ทุนทางวัฒนธรรม ฯลฯ

4.8.3 ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดระบบการศึกษาของท้องถิ่น มีหลักสูตร ท้องถิ่นที่สืบทอดค่านิยม วัฒนธรรมประเพณี ของชุมชนท้องถิ่นเอง รวมทั้งการจัดการศึกษา ตามความหลากหลายทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นเอง

4.8.4 สามารถรักษาเอกลักษณ์ วัฒนธรรม ภูมิปัญญาดั้งเดิมของชุมชนท้องถิ่น ได้ใช้วัฒนธรรม ประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่นแขนงต่างๆ มาประยุกต์ใช้สนับสนุนการพัฒนาชุมชน

4.8.5 คนในชุมชนมีความสุขในการดำรงชีวิต คนทุกศาสนา ทุกกลุ่มวัฒนธรรม ทุกเพศ ทุกวัยอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

4.8.6 เกิดความรู้สึกรัก ห่วงแหน เป็นเจ้าของชุมชน มีระเบียบ/กติกاهรีอ “ธรรมนูญชุมชน” เพื่อการอยู่ร่วมกัน สามัคคีและความผูกพันช่วยเหลือ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน

4.8.7 ชุมชนมีช่องทางการสื่อสารที่เหมาะสมกับชุมชนทั้งเป็นการสื่อสารภายใน ชุมชนและสื่อสารกับสาธารณะ โดยชุมชนเป็นเจ้าของและบริหารจัดการ

4.8.8 มีแหล่งการศึกษาหาความรู้สาธารณะของชุมชนเช่นห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ ศูนย์อินเทอร์เน็ต วิทยุ โทรทัศน์ ฯลฯ เพื่อให้สมาชิกชุมชนสามารถศึกษาหาความรู้และรับข่าวสารจากภายนอกได้หลากหลายตามความสนใจ

4.8.9 ชุมชนมีแหล่งนันทนาการ มีพื้นที่เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจและการกีฬา มีสื่อที่มีคุณภาพ ทั้งสื่อพื้นบ้านและสื่อสมัยใหม่ที่ไม่เป็นพิษเป็นภัยกับสังคม

4.8.10 ไม่มีแหล่งอบายมุข คนติดอบายมุขน้อย

4.8.11 หญิง -ชาย มีบทบาทในองค์กร ในกระบวนการพัฒนาและในการเป็นผู้นำในระดับต่างๆในสัดส่วนที่ใกล้เคียง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สุวรรณิ อรรถสถุณกุล (2547 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัย เรื่อง ทักษะคติของสมาชิกองค์กรปกครองท้องถิ่นในจังหวัดเชียงใหม่ ตอนนโยบายการกระจายอำนาจการปกครองของประเทศไทย ในปัจจุบัน โดยผลการศึกษาพบว่า นักการเมืองท้องถิ่นเห็นว่าลักษณะการปกครองของไทย ในปัจจุบัน มีการกระจายอำนาจให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เมื่อแยกเป็นประเด็นพบว่า กรณีหน่วยงานต่างๆ ที่ต้องกระจายอำนาจให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีการเตรียมความพร้อมให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับน้อย โดยภาพรวมในประเด็นนี้ ค่าเฉลี่ยยังอยู่ในระดับปานกลาง ผลการศึกษาความคิดเห็นต่อแนวทางในการกระจายอำนาจ ด้านภารกิจและอำนาจหน้าที่ พบว่า นักการเมืองท้องถิ่นเห็นว่าภารกิจการถ่ายโอนให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความเหมาะสม องค์กรปกครองท้องถิ่นมีความสามารถในการดำเนินการกิจดังกล่าว รวมทั้งได้กำหนดแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจน ค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนประเด็นความคิดเห็นต่อแนวทางในการกระจายอำนาจด้านการเงิน การคลัง งบประมาณ และด้านการบริหารงานบุคคลพบว่ามีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับน้อย โดยมีค่าเฉลี่ย 2.95 และ 2.96 ตามลำดับ

สิริพัฒน์ ลาภจิตร (2550 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจมีส่วนร่วมของประชาชนในการสนับสนุนการบริหารงานองค์กรบริหารส่วนตำบล อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยด้านบุคคล ปัจจัยด้านชุมชน ปัจจัยด้านองค์กร (อบต.) มีความสัมพันธ์และมีผลต่อการตัดสินใจมีส่วนร่วมของประชาชนในการสนับสนุนการบริหารงาน อบต. ซึ่งหากระดับการมีส่วนร่วมกิจกรรมใดสูงก็พบว่าระดับการมีส่วนร่วมของกิจกรรมอื่นสูงตามด้วย การมีส่วนร่วมส่วนใหญ่เป็นเพียงการรับข้อมูลข่าวสาร ในขณะที่การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเชิงนโยบายและการตรวจสอบการดำเนินงานของอบต. อยู่ในระดับค่อนข้างต่ำ ส่วนปัจจัยหรือสาเหตุที่ทำให้ประชาชนตัดสินใจเข้ามามีส่วนร่วมงานกับ อบต. พบว่า ปัจจัยด้าน

บุคคล ได้แก่ การเป็นหน้าที่ของประชาชน อาสาสมัครด้วยใจ มีความรู้ ความสามารถ กล้าพูด กล้าแสดงความคิดเห็น เป็นที่เคารพนับถือของคนในชุมชน มีทักษะและประสบการณ์เป็นประโยชน์กับตัวเองและชุมชน ส่วนปัจจัยด้านชุมชน ได้แก่ ชุมชนให้การสนับสนุนและเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมเลือกให้เป็นตัวแทน ชุมชนมีความสามัคคี และมีกลุ่มต่าง ๆ ที่สนับสนุนผลักดันการมีส่วนร่วม ส่วนปัจจัยด้านองค์กร ได้แก่ อบต.ดำเนินงานเป็นไปตามกฎระเบียบ เอาใจใส่กระตือรือร้นในการแก้ปัญหา มีประชาพิจารณ์ ประชาคมหมู่บ้าน สำหรับตัวแบบการตัดสินใจพบว่า ทั้ง 3 กลุ่ม มีการตัดสินใจแบบมีเหตุผล มีระดับความถี่มากที่สุด รองลงมา คือ การตัดสินใจแบบผสม การตัดสินใจแบบกลุ่ม ตัวแบบผู้นำ ตัวแบบสถาบัน ตัวแบบค่อยเป็นค่อยไป และท้ายสุดเป็นตัวแบบถึงขะ สาเหตุที่คนตัดสินใจไม่เข้ามามีส่วนร่วมเป็นปัจจัยด้านบุคคล คือ ในเรื่องการศึกษา ความรู้ทักษะประสบการณ์ ความคิดหรือปมของประชาชนที่คิดว่าตัวเองไม่สำคัญ ไม่ใช่หน้าที่ ไม่มีเวลา ขาดโอกาสการประกอบอาชีพ ส่วนปัจจัยด้านชุมชน เป็นปัญหาที่ชุมชนขาดความสามัคคี มีความขัดแย้งกัน ส่วนปัจจัยด้านองค์กร เป็นปัญหาความโปร่งใสและความเป็นธรรมาภิบาลของอบต. เมื่อวิเคราะห์ปัจจัย พบว่าการมีส่วนร่วมมีปัจจัยสำคัญ คือ ความมีหน้าตาสังคม จิตสาธารณะ การดำเนินงานของ อบต. และการเป็นเพศชาย

หิรัญญ์ หิรัญญพิพัฒน์ (2551 : บทคัดย่อ) ได้ทำวิจัย เรื่อง บทบาทสภาองค์กรชุมชนกับการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนท้องถิ่น : ศึกษากรณีสภาองค์กรชุมชน ตำบลหนองสาหร่าย จังหวัดกาญจนบุรี ผลการศึกษาพบว่า ข้อจำกัดเรื่องสมาชิกสภาองค์กรชุมชนต้องปราศจากการเมืองแทรกแซง ทำให้ขาดบุคลากรในการบริหาร เนื่องจากในท้องถิ่นบุคคลที่มีศักยภาพความเป็นผู้นำนั้นมีน้อยและส่วนใหญ่เข้าไปเป็นผู้นำในระบบการเมือง ทำให้สภาองค์กรชุมชนขาดผู้นำหรือตัวแทนชุมชน ประชาชนในชุมชนยังไม่มีความรู้ความเข้าใจในพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชนเท่าที่ควร ซึ่งอาจจะส่งผลต่อการนำนโยบายไปปฏิบัติได้ การดำเนินงานตามพระราชบัญญัติยังไม่เห็นผลชัดเจนเนื่องจากใช้ได้เพียง 1 ปี รัฐกระจายอำนาจให้สภาองค์กรชุมชนบริหารจัดการแต่รัฐไม่ได้กำหนดงบประมาณให้ ทำให้สภาองค์กรชุมชนต้องดำเนินกิจกรรมต่างๆ ด้วยทุนของตนเอง และขอความร่วมมือจากเครือข่ายภายนอก สภาองค์กรชุมชนตำบลหนองสาหร่ายยังขาดความร่วมมือจากหน่วยงานอื่นที่ไม่ใช่หน่วยงานภาครัฐซึ่งเป็นหน่วยงานภาครัฐซึ่งเป็นหน่วยงานสนับสนุนหลัก ทำให้การพัฒนาในด้านต่าง ๆ ที่ทางชุมชนต้องการยังไม่ครอบคลุมครบทุกด้าน

สำหรับกระบวนการ และขั้นตอนการจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนตามพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พุทธศักราช 2551 รัฐตระหนักถึงความสำคัญของชุมชนแต่การพัฒนาประเทศที่ผ่านมานั้นแต่เพียงด้านใดด้านหนึ่งเพียงด้านเดียวมองข้ามความเป็นเอกลักษณ์ ขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมของชุมชนทำให้ขาดความสมดุลจึงส่งผลให้สังคมอ่อนแอ แต่ยังมีอีกหลาย

ชุมชนที่ใช้ภูมิปัญญาชาวบ้าน ประเพณี วัฒนธรรมและทรัพยากรที่มีอยู่ของตนเป็นทุนทางสังคม ผสานกับเทคโนโลยี นวัตกรรมใหม่ ที่เป็นวัฒนธรรมภายนอกที่เข้ามาสู่ชุมชน แล้วกำหนด แผนแม่บทชุมชนที่ยึดพื้นที่เป็นตัวตั้ง เน้นประชากรในชุมชนเป็นศูนย์กลางและมุ่งสู่เศรษฐกิจ แบบพอเพียงและยึดหลักการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วมเป็นฐานในการพัฒนาและสามารถ บริหารจัดการตนเองได้อย่างยั่งยืน กลายเป็นชุมชนที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาประเทศ ชุมชน ที่ประสบความสำเร็จในการบริหารจัดการดังกล่าวได้รวมตัวกันเพื่อยกร่างพระราชบัญญัติสภาองค์กร ชุมชน เพื่อให้มีกฎหมายที่จะช่วยหนุนเสริมรับรองสถานภาพ มีสถานะที่เป็นที่ยอมรับของ ทุกภาคส่วนและมีการดำเนินการขับเคลื่อน ผลักดันร่วมกัน โดยมีแกนนำชุมชนเครือข่ายองค์กร ชุมชนและภาครัฐ ท้ายที่สุดที่ประชุมสภานิติบัญญัติแห่งชาติมีมติประกาศใช้เป็นกฎหมาย อย่างเป็นเอกฉันท์

สภาองค์กรชุมชนตำบลหนองสาหร่ายประสบความสำเร็จในการสร้างความเข้มแข็ง ให้กับชุมชนท้องถิ่นตามเจตนารมณ์ที่พระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชนกำหนดไว้ ด้วยองค์ประกอบ สำคัญสองส่วนคือ ผู้นำ เป็นผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ว่าจะต้องทำอะไรให้เป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน โดย วิเคราะห์ถึงจุดศูนย์กลางของการพัฒนาได้ดังนี้ ประการแรก ด้านประชากร วิเคราะห์ศักยภาพของ ประชากรในชุมชนแล้วดึงมาใช้ให้เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาชุมชน สามารถสร้างค่านิยมใหม่ ปลุกจิตสำนึก 4 ร่วม คือ ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมตรวจสอบให้เกิดแก่ประชาชน ในชุมชนได้ประการที่สอง ด้านทรัพยากร วิเคราะห์ถึงความมีจำกัดของทรัพยากรในพื้นที่ที่ต้องใช้ อย่างเป็นประโยชน์สูงสุด ประการที่สามด้านการก่อมลพิษ วิเคราะห์ถึงการรักษาทรัพยากรที่มีอยู่เดิม และเกิดขึ้นใหม่ให้ใช้ได้นาน ๆ ประการที่สี่ ด้านการติดต่อประสานงาน ผู้นำมีความสามารถในการ ติดต่อประสานงานกับเครือข่ายองค์กรภายนอกให้สนับสนุน ส่งเสริมและร่วมพัฒนาชุมชนได้ ประชาชนในชุมชนมีความเป็นประชาธิปไตย คือมีอัตลักษณ์ที่เป็นลักษณะเด่นในเรื่องความสามัคคี และมีความเป็นประชาธิปไตย ยอมรับการใช้เวทีกลางในการแก้ปัญหา เป็นส่วนหนึ่งของการ แก้ปัญหาด้วยการร่วมออกความคิดเห็นและลงขันตามมติในประเด็นต่าง ๆ ที่จะนำมาปฏิบัติที่จะมี ผลกระทบต่อชุมชนและประชาชนก็อยากเป็นส่วนหนึ่งที่จะร่วมพัฒนาชุมชนให้มีความเจริญและ มีความสุข ดังนั้นบทบาทของการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วมอย่างยั่งยืน โดยมีศูนย์เรียนรู้ระดับตำบล ที่ประชาชนในชุมชนร่วมกันกำหนดแผนแม่บทชุมชน โดยมีผู้นำชุมชนเป็นแกนนำในการขับเคลื่อน การพัฒนา ด้วยเหตุผลว่าสามารถยกระดับคุณภาพชีวิตของประชากรในชุมชนที่ยังด้อยอยู่ทั้งทาง สุขภาพร่างกาย ฐานะทางสังคมและจิตใจให้ดีขึ้น โดยใช้ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนตำบลหนองสาหร่าย เป็นเวทีกลางในการประชุม สัมมนา เป็นเวทีที่กระตุ้นให้ประชาชนในชุมชนที่จะได้รับผลของ การพัฒนานั้นโดยตรงมีจิตสำนึกร่วมกันถึงความเป็นเจ้าของชุมชน ให้มีส่วนร่วมคิด ร่วมริเริ่ม และ

ร่วมกำหนดแผนแม่บทของชุมชนเพื่อการพัฒนาชุมชนของตนให้เป็นส่วนหนึ่งในการบริหารจัดการในด้านการขับเคลื่อนการพัฒนาให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิภาพ

สอรัฐ มาบุญ (2552 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัย เรื่อง กระบวนการขับเคลื่อนสภาองค์กรชุมชน จังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่า สภาองค์กรชุมชนเป็นงานยุทธศาสตร์ในการสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชน และองค์กรชุมชนให้สามารถจัดการดูแลตนเองบนหลักของการพึ่งตนเอง ความสำเร็จขึ้นอยู่กับความสามารถในการปรับวัฒนธรรมการคิด การทำงานขององค์กรชุมชนที่ได้รับการอุปถัมภ์จากราชการ ท้องถิ่น ที่มีแนวคิด การทำงานในรูปแบบของการรวมอำนาจ และอาสาทำงานให้ประชาชนชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี แม้จะเป็นที่ประจักษ์ว่าระบบดังกล่าวขาดคุณภาพและประสิทธิภาพ สภาองค์กรชุมชนส่วนใหญ่ยังไม่สามารถนำเสนอรูปแบบ ระบบ และวิธีการจัดการงานพัฒนาที่สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของ พ.ร.บ.สภาองค์กรชุมชน พ.ศ.2551 ได้เนื่องจาก พ.ร.บ.ดังกล่าวเป็นเรื่องใหม่ ภาวการณ์เกี่ยวข้องกับการพัฒนาและสมาชิกสภาองค์กรชุมชน ยังขาดความเข้าใจและยึดติดกับกระบวนการพัฒนาตามแบบที่ดำเนินการอยู่เดิม จึงมีความจำเป็นที่สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนและองค์กรพัฒนาเอกชนจะต้องผนึกกำลังในการสรรค์สร้างสภาองค์กรชุมชนให้เข้มแข็งมีคุณภาพ เพื่อเป็นพลังหลักในการพัฒนาประเทศต่อไป

วรรณธรรม กาญจนสุวรรณ (2553 : 119 - 121) ได้วิจัย เรื่อง กระบวนการจัดการชุมชนเข้มแข็ง : รูปแบบปัจจัยและตัวชี้วัด ผลการศึกษาพบว่า กระบวนการจัดการที่สำคัญ 7 ประการที่ก่อให้เกิดศักยภาพของการพัฒนาชุมชนไปสู่ความเข้มแข็ง คือ

- 1) กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน
- 2) กระบวนการแลกเปลี่ยนการเรียนรู้
- 3) กระบวนการฟื้นฟู ผลิตซ้ำและสร้างใหม่
- 4) กระบวนการใช้สิทธิชุมชนและข้อบัญญัติของชุมชน
- 5) กระบวนการตัดสินใจร่วมกันของชุมชน
- 6) กระบวนการของเครือข่ายการพัฒนา
- 7) กระบวนการด้านการจัดการตนเอง

ผลการศึกษาตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็ง พบว่ามีประโยชน์ 6 ประการ ในการพัฒนาชุมชน คือ

- 1) การนำตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็งมาเป็นเป้าหมายหรือทิศทางในการดำเนินงาน
- 2) การนำตัวชี้วัดเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมการเรียนรู้และประเมินผลตนเอง
- 3) การนำตัวชี้วัดเป็นสิ่งที่ทำให้สิ่งที่เป็นามธรรมให้มองเห็นเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน
- 4) การใช้ตัวชี้วัดมาเป็นกระบวนการเพื่อสร้างความเชื่อมั่นในศักยภาพให้กับชุมชน

5) การใช้ตัวชี้วัดเป็นกระบวนการเพื่อชักจูงความสัมพันธ์ของคนในชุมชนก่อให้เกิดพลังการมีส่วนร่วมในการพัฒนา

6) การใช้ตัวชี้วัดเป็นกระบวนการสร้างแนวทางใหม่ในการประเมินผลงานพัฒนา ซึ่งรูปแบบดังกล่าวเป็นการประยุกต์ใช้ทั้งในระดับนโยบายและในระดับชุมชน

ส่วนผลเกี่ยวกับการศึกษารูปแบบตัวชี้วัดการจัดการชุมชนเข้มแข็งในระดับชุมชนพบว่า มีรูปแบบตัวชี้วัดที่สำคัญ 4 ด้าน คือ

1) ด้านเศรษฐกิจมีตัวชี้วัดย่อย 4 ตัวชี้วัด ได้แก่ การผลิตและการบริโภคในชุมชน กลุ่มกิจกรรม ทางเศรษฐกิจในชุมชน การจัดสรรทรัพยากรทางเศรษฐกิจ และความสามารถในการพึ่งตนเองด้านเศรษฐกิจของชุมชน

2) ด้านสังคมและองค์กรชุมชน มีตัวชี้วัดย่อย 3 ตัวชี้วัด ได้แก่ การจัดการและการบริหารองค์กรชุมชน ความสัมพันธ์ภายในองค์กรชุมชนและเครือข่ายองค์กรชุมชน

3) ด้านวัฒนธรรมและการเรียนรู้ มีตัวชี้วัดรวม 3 ตัวชี้วัด ได้แก่ การอนุรักษ์และสืบทอดศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น การเรียนรู้และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในชุมชน การจัดการตนเองทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญา

4) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีตัวชี้วัด 3 ตัวชี้วัด ได้แก่ การใช้ทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

นิภาพรรณ เจนสันติกุล (2553 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพึ่งตนเอง โดยเน้นไปที่การศึกษาองค์ประกอบของการพึ่งตนเอง 3 ด้าน และเป็นระดับปัจเจกบุคคล การพึ่งตนเองมีความครอบคลุมในเรื่องของความสามารถในการดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างอิสระ มั่นคงสมบูรณ์ เช่น สามารถแยกตัวออกมาอยู่ต่างหากจากพ่อแม่ มีความมั่นคงในชีวิต สามารถเลี้ยงตนเองได้ ตัดสินใจในเรื่อง สำคัญ ๆ ได้เองหรือสามารถขอคำแนะนำของผู้อื่นมาประกอบในการตัดสินใจของตน ซึ่งผลการวิจัยต่างจากทฤษฎีการพึ่งตนเองของสัญญา สัญญาวิวัฒน์ ได้กล่าวว่าทฤษฎีการพึ่งตนเองของชุมชน จะต้องมีการพึ่งตนเองได้ 5 ด้านด้วยกัน คือ พึ่งตนเองได้ทางเทคโนโลยี โดยการใช้เครื่องมือ เครื่องจักรกล ทั้งที่เป็นเทคโนโลยีใหม่และดั้งเดิมอย่างมีประสิทธิภาพและคุ้มค่า พึ่งตนเองทางด้านเศรษฐกิจ คือ การที่ชุมชนมีชีวิตความเป็นอยู่ฐานะทางเศรษฐกิจ มีความมั่นคงในชีวิต สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข พึ่งตนเองได้ทางทรัพยากรธรรมชาติ คือ การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์สูงสุด และใช้อย่างประหยัด รวมทั้งการอนุรักษ์ให้ทรัพยากรธรรมชาติคงอยู่ต่อไป พึ่งตนเองได้ทางจิตใจ คือ การมีสภาพจิตใจที่จะต่อสู้กับปัญหาอุปสรรคต่างๆ การโลภ โกรธ หลง อยากได้ สิ่งที่เกิดขึ้นกำลังความสามารถของตน

และพึ่งตนเองได้ทางสังคม คือ การที่คนในชุมชนมีการรวมตัวกันด้วยความสามัคคี มีผู้นำชุมชนที่มีความรู้ความสามารถนำชุมชนของตนไปสู่เป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ

คณะวิจัยภาคกลาง (2553 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องกระบวนการขับเคลื่อนสภาองค์กรชุมชนภาคกลางตอนบนและตะวันตก ในพื้นที่ตำบล 5 พื้นที่ ประกอบด้วย ต.ช่องสาธิตา ต.หนองประดู่ จังหวัดกาญจนบุรี ต.ศาลาลย์ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ตำบลบ้านใหม่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และตำบลสุขฤทัย จังหวัดอุทัยธานี พบว่า กระบวนการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบสภาองค์กรชุมชนตำบลที่มีความสำคัญมากที่สุด คือ แกนนำ ที่มีวิธีการกับการแก้ไขปัญหาชุมชน มีการกำหนดเป้าหมายร่วม มีรูปแบบในการประเดิมของตำบลและศักยภาพของชุมชน การสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนท้องถิ่นในการทำงานสภาองค์กรชุมชนในลักษณะ 3 ขา คือ ชุมชน ท้องที่ ท้องถิ่น และมีภาคีภายนอกเป็นตัวกระตุ้นการเรียนรู้และยกระดับการแก้ไขปัญหาจากคน คราวเรือน ชุมชน หมู่บ้าน ตำบล และนำไปสู่การพัฒนาในระดับจังหวัดและชาติต่อไป

นิภาภัทร เกสรมาศ (2554 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง บทบาทสภาองค์กรชุมชนกับการพัฒนาท้องถิ่น ศึกษากรณีสภาองค์กรชุมชนตำบลปริก อำเภอสะเตาะ จังหวัดสงขลา ผลการศึกษาพบว่า การก่อเกิดและจัดตั้งริเริ่มจากกลุ่ม องค์กรภาคประชาชน กำนันและผู้ใหญ่บ้านเทศบาลตำบลปริก และสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน โดยมีที่มา 4 ประการ คือ นโยบายของเทศบาลตำบลปริก การประสานงานและผนึกกำลังของภาคประชาชนด้วยกันเอง สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา (LDI) การอนุวรรคตาม พรบ.สภาองค์กรชุมชน พ.ศ. 2551 บทบาทการทำงาน จัดเวทีประชุมประจำเดือน เพื่อปรึกษาหารือและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ร่วมขับเคลื่อนกิจกรรมสาธารณะกับภาครัฐ จัดทำข้อมูลพื้นฐานและปัญหาต่างๆ ข้อมูลกลุ่มองค์กร กลุ่มกิจกรรม กลุ่มอาชีพ พัฒนาศักยภาพแกนนำชาวบ้าน และเยาวชน พัฒนางานเดิมของกลุ่ม / องค์กรอย่างต่อเนื่อง การแก้ปัญหาหาเสพติด จัดตั้งศูนย์เรียนรู้ เศรษฐกิจพอเพียง สร้างแหล่งเรียนรู้วิถีชุมชนแบบชาวบ้าน ผลการทำงานทำให้กลุ่ม องค์กรประชาชน มีความเข้มแข็งขึ้น คนในชุมชนได้มีประสบการณ์ในการพัฒนาท้องถิ่นด้วยตนเอง และยกระดับการพึ่งพาตนเองของชุมชน ประเด็นที่เป็นปัญหา และจุดอ่อน ประการที่สำคัญได้แก่ ความจำเป็นต้องพัฒนาเพิ่มเติมในเรื่องภาวะผู้นำของแกนนำ การปลูกจิตสำนึกในเรื่องการมีส่วนร่วมและความรับผิดชอบต่อส่วนร่วมของประชาชน

สุธิดา บัวสุขเกษม (2554 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัย แนวทางการพัฒนาบทบาทของสภาองค์กรชุมชนในการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน กรณีศึกษาตำบลหนองประดู่ อำเภอเลาขวัญ จังหวัดกาญจนบุรี ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุระหว่าง 36 - 59 ปี ศึกษาในระดับประถมศึกษา ประกอบอาชีพเกษตรกรรมและรับจ้างทั่วไป มีรายได้ อยู่ระหว่าง 2,501 - 5,000 บาท ต่อเดือน เข้าร่วมกลุ่ม องค์กรชุมชนอย่างน้อย 1 กลุ่ม และเข้าร่วม

สภาองค์กรชุมชนตำบลในบทบาทของสมาชิกองค์กรชุมชนตำบล ทั้งนี้มี ๒ บท. หนึ่งเป็นแกนหลัก ในการส่งเสริมและสนับสนุนในเรื่องสภาองค์กรชุมชน ส่วนบทบาทของสภาองค์กรชุมชนในการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนนั้น สภาฯ มีส่วนร่วมในการเสนอความต้องการของประชาชนและปัญหาพร้อมแนวทางการแก้ไขต่อหน่วยงานในท้องถิ่นมีมากที่สุด ส่วนปัญหาและอุปสรรคที่พบคือ การสร้างความเข้าใจให้คนในตำบลยอมรับสภาองค์กรชุมชน และพบว่าแนวทางการพัฒนาการปฏิบัติงานที่ควรให้การส่งเสริมสนับสนุนมากที่สุด คือ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรสนับสนุนงบประมาณในการทำงานด้านสภาองค์กรชุมชนตำบล

โกวิท พวงงาม (2554 : 43) ได้ศึกษาวิเคราะห์แนวคิด หลักการ สภาพการดำรงอยู่ การดำเนินงานและปัญหาอุปสรรคของการดำเนินงานสภาองค์กรชุมชน พบว่า ประการแรก ปัญหาด้านการจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนตำบลส่วนใหญ่มีปัญหาและอุปสรรคในความไม่เข้าใจระเบียบกฎเกณฑ์ การจัดตั้งเพื่อการจัดตั้งชุมชนและสภาองค์กรชุมชนตำบล โดยเฉพาะขั้นตอนการจัดตั้ง ซึ่งมีความจำเป็นต้องสร้างความรู้ความเข้าใจในเรื่องสภาองค์กรชุมชน ที่ผู้นำชุมชนทุกกลุ่มต้องประชาสัมพันธ์ในกลุ่ม องค์กรชุมชนทุกกลุ่มทราบ นอกจากนี้ยังพบว่า ประเด็นการริเริ่มการจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนในตำบลในบางพื้นที่ ทำให้การปฏิบัติตามหน้าที่ของสภาองค์กรชุมชนตำบลทำได้น้อย ทั้งในแง่การจัดให้มีเวทีที่ปรึกษาหารือกันของประชาชนเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการให้ความคิดเห็นต่อการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือหน่วยงานของรัฐทำได้น้อย ปัญหาด้านกฎระเบียบที่เกิดขึ้นในการคัดเลือกตัวแทนระดับหมู่บ้าน และตัวแทนกลุ่มองค์กรเป็นสมาชิกสภาองค์กรชุมชน ตาม พ.ร.บ. สภาองค์กรชุมชนตำบล ทำให้สมาชิกที่มีความรู้สึกรับผิดชอบ ระบบตัวแทน ซึ่งอาจขัดกับหลักการของการทำให้สภาองค์กรชุมชนตำบลที่ต้องทำให้ทุกคนในตำบลมีส่วนร่วมถือเป็นประชาธิปไตยชุมชน ปัญหาด้านการบริหารงบประมาณ ในการดำเนินงานและการเกิดขึ้นของสภาองค์กรชุมชนตำบลเมื่อกลายเป็นองค์กรที่มีกฎหมายรับรอง โดยส่วนใหญ่จึงมักคิดถึงเรื่องงบประมาณในการขับเคลื่อน แม้จะมีประเด็นในการให้สภาองค์กรชุมชนตำบลแสวงหาความร่วมมือกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานของรัฐซึ่งสภาองค์กรชุมชนบางแห่งมีข้อจำกัดจึงทำให้ดูเหมือนว่างบประมาณไม่มี ก็ไม่สามารถขับเคลื่อนงานในระดับตำบลได้ดีเท่าที่ควร เพราะสภาองค์กรชุมชนเป็นเรื่องใหม่ จะมีก็แต่ตำบลที่เข้มแข็งแล้วเท่านั้นที่ถือว่าเรื่องเงินเป็นเรื่องรอง มีการระดมทุนกันเองในตำบลได้ แต่สำหรับตำบลที่ยังไม่เข้มแข็งและเข้าใจเรื่องสภาองค์กรชุมชนตำบลมากพอ เงินยังคงเป็นเรื่องที่ต้องสนับสนุนให้งานขับเคลื่อนไปได้ และปัญหาด้านความสัมพันธ์ ความร่วมมือ และการประสานงานระหว่างสภาองค์กรชุมชนตำบลกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พบปัญหาด้าน

ความสัมพันธ์ ความร่วมมือและการประสานงานระหว่างสภาองค์กรชุมชนตำบลกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นขาดความเข้าใจร่วมกันกับองค์การบริหารส่วนตำบลถึงบทบาทภารกิจของสภาองค์กรชุมชน เช่น ในเรื่องของการจัดทำแผนพัฒนาของชุมชน ที่ตั้งจากสภาองค์กรชุมชนและองค์การบริหารส่วนตำบล ยังขาดการประสานงานกันในการจัดทำแผนร่วมกัน ตลอดจนยังไม่มีผลกระทบคั่นแผนของสภาองค์กรชุมชนเข้าสู่การจัดทำแผนขององค์การบริหารส่วนตำบลอย่างชัดเจนเท่าที่ควร

ชลี ไพบูลย์กิจกุล และเบญจมาศ ไพบูลย์กิจกุล (2555 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัย เรื่องการประเมินศักยภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการป่าชายเลนสนามไชย จังหวัดจันทบุรี ตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงและการประเมินความหลากหลายทางชีวภาพเพื่อการใช้ประโยชน์ ผลการศึกษาพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศชาย อายุ 40 ปีขึ้นไป มีรายได้ต่ำกว่า 10,000 บาทต่อเดือน ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป ทศนคติเกี่ยวกับป่าชายเลนของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า ป่าชายเลนมีความสำคัญต่อชีวิต เพราะเป็นแหล่งรวมความหลากหลายทางชีวภาพ เป็นแหล่งอาหาร เป็นแหล่งรักษาความสมดุลของระบบนิเวศชายฝั่ง ผู้ตอบแบบสอบถาม ต่อสภาพชายเลนสนามไชย พบว่า ป่าชายเลนมีพื้นที่ลดลง แต่ยังคงความอุดมสมบูรณ์ ควรมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาให้ความรู้แก่ประชาชนในพื้นที่ แนวทางการส่งเสริมการอนุรักษ์ป่าชายเลน ควรส่งเสริมการนำปรัชญาการดำเนินชีวิตเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์จากป่าชายเลนสนามไชย